

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки “Полтавський університет
економіки і торгівлі”

08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
“ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”**

Факультет харчових технологій,
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

„_____” _____ 2020 р. Г.П. Скляр

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***На тему “ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ”***

зі спеціальності 242 Туризм освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра

Виконавець роботи Царицин Олег Олександрович

(підпис, дата)

Науковий керівник к. геогр. н., доц. Логвин Михайло Михайлович

(підпис, дата)

ПОЛТАВА – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	5
1.1. Сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку	5
1.2. Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні та регіоні	19
1.3. Нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні.....	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В РЕГІОНІ.....	44
2.1. Оцінка розвитку готельного та ресторанного господарства в регіоні.....	44
2.2. Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в області.....	54
2.3. Оцінка розвитку туризму в регіоні.....	61
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	74
ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми пояснюється тим, що на Київщині збереглися безліч пам'яток матеріальної культури різних епох, що представляє собою не будь-який інтерес для туристів. Відомі не тільки в країні, а й навіть у світі рекреаційні зони, такі як Конча-Заспа, Пуща Водиця та ін. Туризм є важливою статтею надходжень до бюджету країни, в тому числі валютних. Саме через туризм багато країн зробили потужний ривок у розвитку економіки. Київщина відноситься до регіону із значним ресурсним потенціалом туризму. Тут розташовано багато унікальних природно-заповідних комплексів, пам'яток античної культури, перлин архітектурного мистецтва. Нажаль, багатющі природні та історико-культурні ресурси Київщини, як і України в цілому, слабо використовуються у туристичній сфері.

Проблема розробки концептуальних засад розвитку туристичної інфраструктури в науковій літературі є малодосліджуваною. Основну увагу науковці зосередили на з'ясуванні сутності головних ознак окремих складових туристичної інфраструктури, на аналізі особливостей функціонування готелів та інших елементів туристичної інфраструктури. А з'ясування місця і ролі туристичної інфраструктури в функціонуванні туристичної галузі та в соціально-економічній системі суспільства розроблені не повною мірою. Поза увагою дослідників залишалися питання про посилення ролі та значення туризму на макrorівні суспільного розвитку.

Дослідженню проблем розвитку рекреаційно-туристичного господарства України та його інфраструктури присвятили свої праці такі вчені як: В. І. Азар, О.О.Бейдик, В. В. Безуглий, Ю.А.Веденіна, А. Гайдук, О.В. Головашенко, М.І.Долішній, Н. І. Дрокіна, О.М.Ігнатенко, В.Ф. Кифяк, В.К.Кіптенко, Д.А.Корнева, К.В.Кривега, О.О.Любіцева, Н.М.Сажнєва, В.І. Стафійчук та ін.

Метою роботи є дослідження процесів інфраструктурного забезпечення розвитку туризму у Київській області. У роботі поставлені наступні завдання:

- розкрити сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та

оціночні показники її розвитку;

- проаналізувати історію розвитку туристичної інфраструктури в Україні та Київському регіоні;
- вивчити нормативно-правову базу розвитку туристичної інфраструктури в Україні;
- оцінити розвиток готельного та ресторанного господарства в регіоні;
- дослідити сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в області;
- оцінити розвиток туризму у Київській області.

Об'єктом дослідження є процес інфраструктурного забезпечення розвитку туризму у Київській області.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні особливості розвитку інфраструктури сфери туризму у цьому регіоні.

У кваліфікаційній роботі використовувалися наступні методи: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема картографічний, абстрагування, узагальнення, аналіз і синтез, індукція й дедукція, статистичний, системний аналіз. Використовувався метод економіко-статистичного аналізу.

Інформаційною базою для підготовки кваліфікаційної роботи слугували: законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність у галузі туризму, матеріали Державної служби статистики України, матеріали Головного управління статистики у Київській області та м. Києві, наукові періодичні видання, статистичні бюлетені туристичної діяльності, актуальні електронні ресурси Інтернету.

Окремі положення кваліфікаційної роботи були апробовані та оприлюднені в матеріалах кафедрального круглого столу студентів та аспірантів “Туризм і молодь – 2019” (м. Полтава, 2019 рік).

Структурно робота складається з двох розділів, вступу, висновків, переліку інформаційних джерел, додатків. У роботі налічується 12 таблиць, 8 рисунків, 2 додатки (у них 10 таблиць), перелік інформаційних джерел налічує 95 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1.1. Сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку

Наявність туристських ресурсів – важлива, але не єдина складова індустрії туризму. Другою необхідною складовою є розвинена інфраструктура.

Складається вона з наявних в регіоні засобів розміщення і обслуговування туристів – готелів, туристичних баз, пансіонатів і профілакторіїв, а також спеціалізованих туристичних фірм, що забезпечують інформаційну і довідковий супровід і обслуговування туристів.

Завдяки формується інфраструктурі відбувається освоєння туристських ресурсів, підвищуються їх привабливість, доступність для туристів, збільшується туристська ємність території (без шкоди для навколишнього середовища), компенсується несприятливий вплив природно-кліматичних умов регіону.

Туристська інфраструктура – це комплекс діючих споруд і мереж виробничого, соціального і рекреаційного призначення, призначений для функціонування сфери туризму, що забезпечує нормальний доступ туристів до турресурси і їх належне використання в цілях туризму, а також забезпечення життєдіяльності підприємств індустрії туризму.

Туристичні ресурси – сукупність природних і антропогенних (економічні, фінансові, культурно-історичні, трудові, соціальні виробничі) об'єктів і явищ, які при існуючих технічних та матеріальних можливостях можуть бути використані для організації туристичної діяльності.

Індустрія туризму – сукупність готелів і інших засобів розміщення, засобів транспорту, об'єктів громадського харчування, об'єктів і засобів розваги, об'єктів пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого призначення, організацій, що здійснюють туроператорську і турагентську

діяльність, а також організацій, що надають екскурсійні послуги і послуги гідів-перекладачів.

Крім цих підприємств обслуговуванням туристів займаються і ті організації, які можуть існувати і без туристів, але діяльність яких розширюється при знаходженні в місцях перебування туристів. Це ренткар-підприємства по прокату легкових автомобілів; автогосподарства, надають автобуси для екскурсійного обслуговування туристів; таксопарки; ресторани; кафе; індустрія розваг -- спортклуби, музеї, театри і кінотеатри, зоопарки, казино, виставкові і конгрес-зали і т.д.

Інфраструктура туризму є невід'ємною частиною індустрії туризму (див. рис. 1.1.1 та рис. 1.1.2 та табл. А.1), в складі якої виділено два елемента.

Рис. 1.1.1 Інфраструктура туризму як складова індустрії туризму, за [36]

Перший елемент – індустрія гостинності, куди слід віднести підприємства, що надають послуги з розміщення та харчування.

Другий елемент індустрії туризму є інфраструктурної складової, яка

представляє собою тривірневу систему.

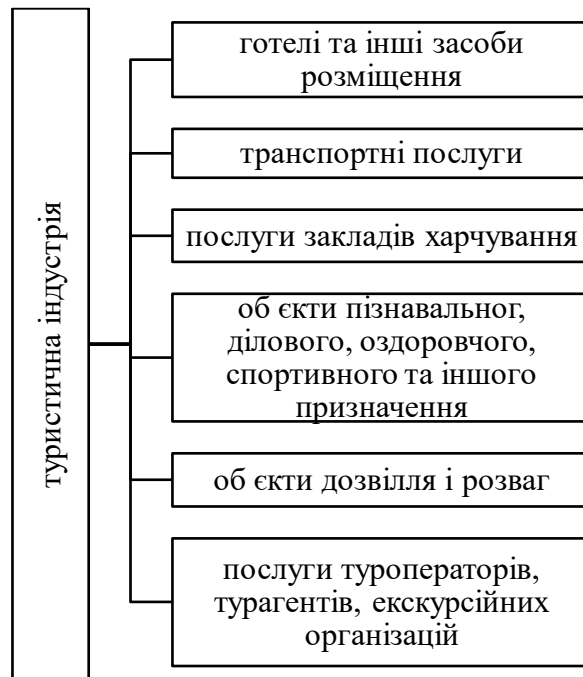

Рис. 1.1.2 Основні складові туристичної індустрії, складено за [32, 36]

Перший рівень інфраструктури туризму представлений виробничою інфраструктурою - комплексом діючих споруд, будівель, транспортних мереж, систем, безпосередньо не відносяться до виробництва турпродукту (на відміну від структур двох наступних рівнів), але необхідних для надання туристичних послуг, – транспорт, зв'язок, енергетика, комунальне господарство, фінанси, страхування, безпеку.

Другий і третій рівні туристської інфраструктури формують підприємства і організації, які беруть безпосередню в туристській діяльності і формуванні турпродукту.

До другого рівня відносяться ті структури, які можуть існувати і без туристів, але діяльність яких розширюється при знаходженні в місцях перебування туристів. Це підприємства з прокату автомобілів, таксопарки; кафе і ресторани; спортклуби, музеї, театри і кінотеатри, виставкові зали, цирки, зоопарки, казино і т.д.

Будучи частиною інфраструктурного комплексу регіону, інфраструктура туризму виконує ряд важливих функцій. До них слід віднести що забезпечує,

інтеграційну та регулюючу функції.

Забезпечує функція туристської інфраструктури – створення необхідних умов для організації обслуговування туристів.

Інтеграційна - організація і підтримка зв'язків між підприємствами галузі, формування територіальних туристсько-рекреаційних комплексів.

Найважливішою є регулююча функція туристської інфраструктури в економіці: створення нових робочих місць, вплив на споживчий попит, розвиток галузей, що випускають предмети споживання, сприяння зростанню податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

Туристська інфраструктура робить прямий і непрямий вплив на економіку. Прямий вплив – залучення коштів від послуг в турпідприємства, матеріальне забезпечення працівників туризму і створення нових робочих місць, зростання податкових надходжень. Непряме вплив полягає в мультиплікативном ефекті міжгалузевої взаємодії. Ефект мультиплікатора буде тим більше, чим більше буде частка доходу, витрачена в межах певного регіону.

Особливу роль відіграє інформаційне забезпечення. На відміну від інших секторів економіки роль обласних структур в інформаційному забезпеченні туристської діяльності повинна бути провідною.

- надання довідок по телефону;
- створення та розповсюдження рекламних матеріалів про туристичні та санаторно-курортні можливості.

Для розвитку туризму принципове значення має поліпшення дорожньої інфраструктури.

Величезне значення має посилення природоохоронної діяльності, включаючи жорстку протидію забрудненню навколишнього середовища.

Індустрія туризму як жодна інша галузь господарства зацікавлена в збереженні природи, культури, вигляду історичних міст, сприятливої екологічної ситуації. Адже дбайливе ставлення до природи та навколишнього середовища є одним з привабливих елементів туризму і подорожей.

Туристські готелі, кемпінги, курорти, які розташовані серед незайманої природи і де приділяється належна увага питанням екології, збереженню природного ландшафту і культурної спадщини, стають все більш популярними і привертають нових, екологічно свідомих і підготовлених туристів.

Місце, значення, роль кожної системи в навколишньому світі зовні визначає функція (функції), які вона виконує [22]. Сутність туристської інфраструктури найбільш повно розкривається через опис її функціональних особливостей і властивостей. Основними функціями туристичної інфраструктури є наступні.

1. Забезпечення функціонування сфери туризму: забезпечення нормальної діяльності підприємств туристичної індустрії та виробництва туристських послуг [9, 10, 12, 19].

2. Обслуговування туристів: забезпечення життєдіяльності туристів; забезпечення пересування (нормального доступу туристів до туристських ресурсів, проживання, харчування туристів, задоволення їх культурних, комунальних, комунікаційних та інших потреб); забезпечення потреб туристів в процесі туристської діяльності [8, 13].

3. Інтеграційна і регулююча функції: інтеграційна функція полягає в організації та підтримці зв'язків між підприємствами галузі, формування територіальних туристсько-рекреаційних комплексів.

Основні функції інфраструктури туризму визначають склад виконавців функцій – це можуть бути галузі, групи підприємств, їх спорудження та мережі (в цілому - комплекс). Подання про склад туристської інфраструктури різний, при цьому є варіанти комплексні і фрагментарні. Приклад комплексного складу туристської інфраструктури: включає готельне обслуговування, транспортне обслуговування (рухливі транспортні засоби, стаціонарні пристрої всіх видів транспорту, правові умови перевезень пасажирів), сферу громадського харчування, розважально-видовищну сферу і спортивно оздоровчий сервіс, екскурсійне обслуговування, фінансове обслуговування, засоби і системи зв'язку, виробництво сувенірної продукції та виробів народного промислу,

виробництво туристської і спортивної продукції, роздрібна торгівля, сфера побутових послуг. Існують також властивості туристичної інфраструктури (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Властивості туристичної інфраструктури, складено за [12, 32, 36]

Властивості		
багатофункціональність	середовищний характер	комплексність
фундаментальність/каркасність	системність	різноманіття об'єктів туристичного обслуговування
ієрархічність	керованість	мережевий характер
технологічність	організаторські властивості	непростий склад

Найбільш важливою складовою індустрії туризму є готельна індустрія. Туризм неможливий за відсутності засобів розміщення туристів. Це непорушне і жорстку вимогу економіки будь-якого туристського регіону або центру, спраглою твердих і великих доходів від прийому туристів і експлуатації своїх туристських ресурсів - природних, історичних і соціально-культурних об'єктів, що включають об'єкти туристського показу, а також інші об'єкти, здатні задовольнити духовні потреби туристів, сприяти відновленню та розвитку їх фізичних сил.

Готельна індустрія є основою системи гостинності. Вона виходить із найдавніших традицій, притаманних практично будь-якої суспільної формації і історії людства - поваги гостя, торжества його прийому і обслуговування. Індустрію гостинності становлять різні способи колективного і індивідуального розміщення.

До колективних засобів розміщення туристів належать готелі та аналогічні заклади, спеціалізовані заклади, інші колективні засоби розміщення туристів. Готелі – головний класичний тип підприємств розміщення туристів. Залежно від особливостей управління готелю можуть являти собою відокремлені підприємства або утворювати готельні ланцюги. Під ланцюгом мається на увазі група підприємств, що здійснюють колективний бізнес і перебувають під безпосереднім контролем керівництва ланцюга. Залежно від

конкретного обладнання та особливостей послуг, що надаються в складі готелів розрізняють готелі широкого профілю, готелі квартирного типу, мотелі, придорожні готелі, курортні готелі, клуби з проживанням та ін.

До аналогічних готелям засобів розміщення відносяться пансіони, мебльовані кімнати, туристські гуртожитки і т.п., які мають номерним фондом і надають перелік обов'язкових послуг.

Спеціалізовані заклади також призначені для обслуговування туристів. Вони не мають номерів. Тут вихідною одиницею може бути житло, колективна спальня, майданчик. Спеціалізовані заклади надають місця для ночівлі, але функція розміщення туристів не є для них головною.

Прикладами таких закладів служать оздоровчі заклади (санаторії, реабілітаційні центри), табори праці та відпочинку, громадські транспортні засоби, обладнані спальними приміщеннями (поїзда, суду), а також заклади типу конгрес-центрів, на базі яких проводяться симпозіуми, конференції та інші спеціалізовані заходи і здійснюється розміщення їх учасників.

Інші колективні засоби розміщення включають житла, призначені для відпочинку. Прикладами цієї групи засобів розміщення служать готелі квартирного типу, комплекси будинків або бунгало. Клієнту надається ночівля і ряд послуг (інформаційних, торгових закладів дозвілля).

Туристські гуртожитки, молодіжні готелі, шкільні та студентські гуртожитки, будинки відпочинку для людей похилого віку та аналогічні об'єкти соціальної значущості, слід також вважати іншими колективними засобами розміщення.

Індивідуальні засоби розміщення надаються за плату, в оренду, безкоштовно. До них можна віднести власні оселі, орендовані кімнати в сімейних будинках, житла, орендовані у приватних осіб або агентств, розміщення, що надається безкоштовно родичами або знайомими, а також житла (квартири, котеджі, особняки), які орендуються почергово членами домогосподарства (система тайм шер - спільне володіння, довгострокова оренда клубних засобів розміщення із правом користування ними протягом

певного часу.

Таким чином, засоби і системи розміщення - основні засоби - будівлі різних типів і видів (від куреня або бунгало до супергігантського готелю), пристосовані спеціально для прийому і організації ночівлі тимчасових відвідувачів з різним рівнем сервісу.

Кількість місць в готельній сфері – найголовніший показник, який використовується для оцінки потенціалу туристського центру чи регіону для прийому туристів. Кількість місць в готелі чітко визначає ємність засобів розміщення і реальну можливість прийому туристів в даному туристському центрі. А інтенсивність завантаження номерного фонду адекватно визначає ефективність діяльності місцевої адміністрації і організаторів туризму.

Нерозумне планування (або його відсутність) призводить до того, що в сезон завантаження може перевищити допустимі можливості і туристи, які оплатили ночівлю заздалегідь, залишаються на вулиці.

Сьогодні індустрія гостинності - це найпотужніша система господарства регіону або туристського центру і важлива складова економіки туризму.

Найважливішою складовою інфраструктури туризму є сфера громадського харчування. Харчування – є невід'ємною частиною будь-якого туру. Ресторани становлять найважливішу складову частину інфраструктури туризму, безліч ресторанів з різноманітною кухнею і невисокими цінами є одним з найважливіших критеріїв вибору місця відпочинку.

Діяльність готельної індустрії нерозривно пов'язана з підприємствами харчування. Підприємство харчування – підприємство індустрії гостинності, що спеціалізується на приготуванні страв і напоїв, обслуговуванні та наданні їжі гостям Метою роботи підприємств харчування є задоволення потреб людини в їжі.

Класифікація підприємств харчування виконується за багатьма ознаками. Залежно від асортименту розрізняють підприємства комплексні, універсальні, спеціалізовані.

Підприємства можуть працювати з постійним контингентом

(підприємство харчування при готелі, санаторії тощо) та зі змінним контингентом (міської ресторан).

Залежно від методу обслуговування розрізняють підприємства, в яких споживачі обслуговуються офіціантами; підприємства самообслуговування; підприємства змішаного обслуговування.

Система громадського харчування утворюється ресторанами різної класності, барами, кафе і столовими, пунктами швидкого харчування і самообслуговування, що задовольняють потреби відвідувачів туристського центру чи регіону.

Вид харчування завжди вказується в складі туристичних послуг: сніданок, напівпансіон, повний пансіон. Напівпансіон (два харчування) може передбачати сніданок і обід або вечерю. Пансіон - триразове харчування. У варіантах дорогого обслуговування може бути передбачена можливість харчування і напоїв (включаючи спиртні) весь день і навіть ніч в будь-який час в будь-якій кількості.

Також визначається і градація щільності (за кількістю) і часто калорійності наданого харчування і види обслуговування. Система «А ля карт» передбачає вільний вибір клієнтом страв з запропонованого рестораном меню, «табльдот» - обслуговування по єдиному для всіх клієнтів меню без права вибору страв, «шведський стіл» - вільний вибір виставлених на загальний стіл страв і самообслуговування. Ця форма обслуговування дозволяє вибрати їжу за смаком і в бажаному кількості.

Існують місця розміщення, в яких пункти харчування не передбачається. Туристам в такому випадку рекомендується харчуватися в прилеглому ресторані. При цьому вартість послуг розміщення різко знижується. Організація харчування повинна враховувати медичні аспекти. Неправильне харчування, погано приготована їжа може привести до отруєнь. Особливо небезпечна питна вода і їжа з рук на вулиці у дрібних торговців, а також в низькопробних ресторанах.

Слід враховувати і загальноприйняті обмеження в окремих груп туристів

за релігійними ознаками (не вживати свинину, дотримуватися посту), особливі вимоги вегетаріанців, дитяче харчування. Ці особливості туристи повинні вказати при придбанні туру.

Подання про індустрію харчування буде неповною, якщо залишити без уваги важливий напрямок її роботи, як організація культурного дозвілля туристів.

Підприємство харчування не тільки виконує свою пряму функцію з приготування страв та напоїв і обслуговування відвідувачів, а й надає можливість розважитися і отримати яскраві і незабутні враження. Особливою популярністю у туристів користуються питні та гастрономічні тури, що знайомлять з національною кухнею різних країн. Під час таких поїздок туристи долучатимуться до місцевих звичаїв і нерідко стають учасниками різних фольклорних свят.

Етнографічні ресторани і кафе також не залишаються без уваги. У них національне проявляється і в інтер'єрі, і в одязі офіціантів, і в репертуарі оркестру, і в асортименті пропонованих страв і напоїв.

Харчування – туристська послуга, пов'язана не тільки із задоволенням біологічної потреби людини в їжі, але і з задоволенням потреби в розвазі, пізнанні місцевої культури і отриманні задоволення.

Транспортне обслуговування туристів - одна із складових частин індустрії туризму. Транспортна інфраструктура туризму – транспортні організації, що займаються туристськими перевезеннями. Система перевезень, виключаючи піше переміщення туристів, визначається рівнем технічного прогресу і стабільно формується на основі використання:

- тварин - слонів, верблюдів, коней, ослів, собак;
- наземних механічних засобів пересування - велосипед, автомобіль, автобус, залізниця;
- повітряних засобів пересування;
- водних - човни, плоти, річкові та морські навідні і підводні судна.

Перевізники поділяються на основних і допоміжних, згідно етапам робіт,

їх місця в складі туристичного продукту. За етапами робіт можна виділити [8]:

- трансфер, найчастіше автобус, доставка туристів до основного перевізника в місці відправлення, доставка туристів в готель від терміналу аеропорту, вокзалу та аналогічні операції на шляху повернення туристів на батьківщину;
- перевезення туристів на далеку відстань до місця призначення;
- перевезення на автобусних або залізничних турах по маршруту, де етап перевезення є невід'ємним і головним елементом туру, а засіб перевезення є найчастіше місцем ночівлі, сюди слід віднести і круїзні маршрути;
- перевезення на екскурсійних маршрутах (по місту, в тематичних парках і т.д.);
- вантажні перевезення для шопінг-турів.

Розвиток туризму багато в чому пов'язано з розвитком транспорту, з появою більш комфортабельних, більш швидкісних і більш безпечних засобів пересування.

Однією з цілей подорожей людей є розваги. Отримавши ночівлю і харчування, турист прагне розважитися і відпочити. Давньоримський тезу «Хліба і видовищ» був і залишається актуальним до сих пір. Розваги – це не тільки забави і задоволення, але і світова індустрія. Розваги відносяться до числа головних мотивів туризму, без них не обходиться жодна поїздка. Люди відправляються в дорогу за новими враженнями, позитивними емоціями і гострими відчуттями.

Розваги, активні і пасивні, - неодмінний елемент туру і залежать від спрямованості і виду подорожі. Перелік видів розваг залежить також від національності туриста, його традицій і звичного йому способу життя. Є й загальні види розваги, легко сприймаються будь-якими групами туристів.

Найчастіше розваги побудовані на організації екскурсій на об'єкти туристичного інтересу - музеї, історичні пам'ятки, оглядові екскурсії по місту або місцевості, спостереження природних явищ або красивих ландшафтів, інші пізнавальні або розважальні заходи (відвідування магазинів і гральних

закладів).

На курортах і в хороших готелях наймаються спеціальні групи аніматорів, які активно розважають туристів. Особливу роль в системі розваг займають тематичні парки. Захоплююча тема кладеться в основу роботи парку. Вона розвивається в атракціонах і уявленнях, їй підпорядковані всі допоміжні паркові служби.

Тематичний парк – центр сімейного відпочинку і розваг. Щоб об'єднати людей різного віку і залучити доросле населення тема повинна носити не тільки розважальний, але і інформаційно-пізнавальний характер. Серед головних секретів успіху тематичних парків слід виділити використання високих технологій. Завдяки систематичному оновленню атракціонів і розважальних програм тематичні парки формують постійну клієнтуру і підтримують широкі туристські потоки.

До індустрії розваг ставляться підприємства, чия основна діяльність пов'язана із задоволенням потреб людини в розвагах: цирки, зоопарки, ігротеки, атракціони, парки відпочинку і т.п. Різноманітні видовищні підприємства, включаючи стаціонарні та пересувні театри, кінотеатри, ізостудії, концертні організації та колективи також забезпечують процеси розваг. Розваги притаманні заняття фізичною культурою (в штучних водних басейнах, в спортивних залах і клубах, манежах тощо.), а також відвідинам спортивно-видовищних підприємств. Розважаючись, людина задовольняє свої духовні потреби, оцінює власну особистість.

Крім того, індустрія розваг вирішує завдання з виховання, формування оптимістичного настрою, освіти, розвитку культури людини, формуючи і розвиваючи особистість.

Інформаційна інфраструктура - системи бронювання і резервування місць, інформаційні та рекламні служби. Інформаційні послуги необхідні як туристам, так і організаторам туризму.

Турист, готуючись до подорожі, а також в його процесі, потребує додаткової інформації про місце перебування, нормах, правилах і звичаях даної

місцевості, схемах транспортних магістралей. Для цього в індустрії туризму існують різні інформаційні та рекламні служби, які здійснюють діяльність з надання повної інформації про подорож туристу.

Описи подорожей і туристських пригод видаються у вигляді популярної та спеціальної літератури і спонукають потенційних туристів робити подорожі і пригоди.

У сучасній індустрії туризму велику увагу приділяється виданню яскравих буклетів, проспектів, безкоштовно роздають потенційним туристам.

Туристська галузь генерує в три-п'ять разів більше реклами, ніж інша інша. Всі великі туристичні центри видають інформаційні CD-диски для туристів і працівників туризму.

Велике значення мають сучасні електронні засоби інформації, зокрема мережу Інтернет, в якій багато сайтів пропонують користувачам детальний опис туристичних центрів, туристичних послуг, пам'яток і навіть віртуальні подорожі, в тому числі по електронним музейним експозиціям. За мережі Інтернет можна не тільки вибрати собі подорож і туристське агентство, а й забронювати туристичну поїздку, квитки на перевезення, здійснити платіж за послуги.

Організатори туризму також користуються великим спектром інформаційних послуг, вивчаючи спеціальні путівники при формуванні туристичного продукту.

Крім того, складовими індустрії туризму є:

- навчальна інфраструктура туризму - навчальні заклади з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців туристичної індустрії;
- органи управління туризмом - державні установи, в функції яких входить управління розвитком туризму в країні і регіонах;
- наукова інфраструктура туризму - науково-дослідні організації, що займаються збором і обробкою статистичних даних по туризму, складанням наукових прогнозів і науковими дослідженнями в області економіки і соціології туризму; підприємства з виробництва товарів туристського попиту;

- торгова інфраструктура туризму - підприємства роздрібної торгівлі з продажу товарів туристського попиту;

- інфраструктура виробнича - комплекс діючих споруд, будівель, мереж, систем, безпосередньо не відносяться до виробництва туристського продукту, але необхідних для самого процесу виробництва туристських послуг, - транспорт, зв'язок, мережі енергопостачання, водопостачання та ін.

Інфраструктура туризму має унікальну структуру. Вона характеризується наявністю цілого ряду окремих елементів, що включають різні галузі обслуговування.

Поряд з позитивними наслідками розвитку туріндустрії не слід забувати про негативний вплив галузі. Недоліки розвитку туризму проявляються в тому, що туризм: впливає на зростання цін на місцеві товари і послуги, на земельні та інші природні ресурси і нерухомість; сприяє відтоку грошей за кордон при туристському імпорті; викликає екологічні і соціальні проблеми; може завдавати шкоди розвитку інших галузей.

Таким чином, індустрія туризму є міжгалузевий комплекс, що включає:

- 1) пасажирський транспорт з його розгалуженою мережею технічних служб;
- 2) різні спеціалізовані туристські підприємства і підприємства галузей, які не мають яскраво вираженого туристського характеру;
- 3) широку сферу послуг, якими користується турист.

Таким чином, всі сегменти індустрії туризму взаємопов'язані і залежать один від одного, тому повне і всебічне задоволень туристських потреб вимагає скоординованої роботи всієї сукупності засобів, об'єктів і організацій індустрії туризму.

У наступному параграфі буде розкрито історію розвитку туристичної інфраструктури в Україні та Київській області.

1.2. Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні та регіоні

Сфера гостинності як важлива соціальна, економічна та культурна категорія, одна з фундаментальних складових туристичної індустрії, адекватна у розвитку основним етапам еволюції людського суспільства. Історія сфери гостинності тісно пов'язана з розвитком культури, подорожей та туризму, відображає характерні культурні риси різних епох і народів втілені у типах засобів розміщення, методах обслуговування і моделі гостей, які користувалися засобами розміщення.

Історичний принцип у вивченні сфери гостинності дозволяє виявити головні етапи, особливості та тенденції її розвитку. Важливо виявити вплив мотивів подорожей та туризму, культурних, економічних особливостей на розвиток системи гостинності, водночас важливо виявити зворотній зв'язок – вплив системи засобів гостинності на мотиви і характер подорожей, економічний і культурний розвиток поселень.

Головні чинники становлення та розвитку світового ринку сфери гостинності є:

- соціальні. Розвиток суспільних відносин зумовив демографічні та міграційні процеси, необхідність системи засобів гостинності для їхньої реалізації;
- економічні. Збільшення доходів населення, значний економічний потенціал окремих регіонів і центрів зумовлює розвиток туристично-рекреаційних комплексів і насамперед розвиток сфери гостинності;
- культурні. Особливості ментальності, культури, релігії вплинули на потреби, мотиви, цінності подорожуючих, зумовили формування системи засобів гостинності, визначили профіль їхньої спеціалізації;
- науково-технічний прогрес. Використання досягнень науки і техніки зумовило зміну форм та методів функціонування засобів гостинності – використання новітніх технологій, технічних засобів, інформаційних систем у їхній діяльності;

- політичний. Система законодавчих і нормативних принципів держави зумовлює вплив на комплекс функціональних характеристик засобів гостинності, будівництво і умови оснащення засобів розміщення, створення корпоративних форм організації. Фактор освоєння або завоювання нових територій зумовив геопросторове поширення принципів організації сфери гостинності певної держави;

- природно-ресурсний. Освоєння рекреаційно-туристичних природних ресурсів, природних ландшафтів зумовлює створення рекреаційно-туристичної інфраструктури, насамперед сфери гостинності;

- історичний. Відобразився в еволюції форм і методів організації засобів та сфери гостинності в цілому та зміну одних історичних форм засобів та методів гостинності іншими.

В еволюції сфери гостинності виділяються такі головні періоди:

- виникнення перших закладів гостинності (IV тис. до н.е. – V ст. н.е.);
- формування спеціалізованих закладів розміщення (VI-XV ст.);
- розвитку готельної та ресторанної сфери у XVI – на поч. XX ст.;
- сучасний розвиток світового готельного господарства.

Перші відомі письмові згадки про туризм в Україні належать до часів Стародавньої Греції. У розвитку туризму в Україні виділяють 6 етапів [95]:

1. Перший етап (до 1890 р.) – туризм має просвітницьке значення.
2. Другий етап (1890-1918 рр.) н а перший план виходять підприємницькі концепції.
3. Третій етап (1918-1939 рр.) туризм під опікою держави, в першу чергу, екскурсійна діяльність.
4. Четвертий етап (1945-1969 рр.) – тільки з 50-х років ознаки пожвавлення туристичного руху.
5. П'ятий етап (1970-1990 рр.) – пріоритет адміністративно-нормативної концепції розвитку туризму.
6. Шостий етап – із 1991 р. Ринкова концепція розвитку туризму.

Перші заклади гостинності на території України виникають у XII-XIII ст.,

у період економічного та політичного розвитку Київської Русі. Вигідне географічне положення Київської Русі на перехресті торгових шляхів, культурні та релігійні зв'язки з країнами Середземномор'я, Балтики, Західної Європи зумовлюють розбудову міст та появу спеціалізованих закладів розміщення.

Суттєвим фактором формування інфраструктури гостинності на Русі були риси слов'янського темпераменту, особлива увага до гостей, створення для них комфортних умов при розміщенні, забезпечення їх їжею. Прийом іноземних гостей київськими князями найчастіше здійснювався у літніх резиденціях, серед яких найбільш відомими були Красний двір Володимира Великого на Печерську та Вишгород біля Києва.

Серед перших закладів гостинності у Київській Русі були постоялі двори, розташовані один від одного на відстані кінного переходу, які тут називались «ямами». З розвитком поштового сполучення у XV ст. постоялі двори створюються біля поштових станцій, підпорядкованих Ямському наказу. У великих містах виникають гостинні двори, що характеризуються вищим комфортом у порівнянні з постійними дворами, їхніми послугами користувались головним чином купці, державні службовці, для яких були створені умови для проведення комерційних операцій – у структурі виділялись крамниці, торгові ряди, складські приміщення.

На чумацьких та торгових шляхах України послуги гостинності надавали корчми (шинок, корчма-заїзд), що торгували хмільними напоями, були місцем зупинки для подорожніх, місцем розваг і складалась з двох чітко розділених частин: приміщення для харчування і ночівлі. У містечках і великих селах, на узбіччі доріг, були корчми із заїздами.

Суспільні процеси Середньовіччя, характерні для Європи, не могли не позначитись на території України, що характеризувалась подібними релігійними тенденціями. Паломництво до відомих релігійних центрів Близького Сходу, а також сформовані в Середні віки центри паломництва в Україні, насамперед Києво-Печерська та Почаївська лаври, вплинули на

розвиток сфери гостинності. Паломникам в Україні приділялась особлива увага – вони користувались значною повагою, було за честь прийняти прочан на ночівлю та нагодувати. Біля великих центрів паломництва – монастирів та храмів завжди можна було знайти притулок у звичайному або спеціалізованому житловому приміщенні – церковному гостинному дворі.

В період XVIII ст., після остаточного приєднання України до Російської імперії, починається будівництво поштового тракту від Москви до Києва з поштовими дворами та станціями, що одночасно виконували функції закладів розміщення.

Поштовхом розбудови готелів було відкриття у 1889 р. регулярного залізничного сполучення, що зумовлює збільшення кількості подорожуючих, які прибували у Київ. До відкриття залізниці у Києві помітно виділявся «Зелений готель», побудований у 1803-1805 рр., що належав Печерській Лаврі. У середині XIX ст. у готелі нараховувалось 200 окремих номерів і близько 20 загальних кімнат окрім кількох невеликих будинків та тимчасових споруд для прочан. Проживання у готелі забезпечувалось безплатно впродовж двох тижнів, послуги з харчування були платними, наприклад порція страви коштувала 20-25 коп. Один з його корпусів займала лікарня для прочан з жіночим і чоловічим відділеннями, на 40 ліжок в кожному. Утримувався готель на кошти меценатів – графині Орлової та Турчанінової.

До 1880 р. у Києві нараховувалось 15 готелів. Більшість закладів розміщення окрім харчування надавала послуги з доставки пасажирів та багажу кінними екіпажами і готельними омнібусами.

Заклади розміщення Києва початку XX ст. умовно можна поділити на чотири категорії: фешенебельні, готелі середнього класу, готелі розміщені поруч з вокзалом і мебльовані кімнати, «подвір'я», постійні двори.

Фешенебельні готелі розташовувались у центрі міста і пропонували у свій час послуги світового рівня. Серед розкішних готелів початку XX ст. виділялись «Європейський», найстаріший у Києві та з найкращим рестораном у місті, «Гранд-Отель», «Континенталь», «Отель-Савой».

Готелі середнього класу орієнтувались на менш заможних клієнтів. Перед Першою світовою війною у Києві нараховувалось близько 80 таких готелів – найбільш відомі вважалися готель «Австрія», «Англія», «Брістоль», «Версаль», «Марсель» та ін., назва яких відображала географію всієї Європи.

Особливістю готелів середнього класу початку минулого століття була достатньо висока якість обслуговування. Обладнання номерів здійснювалось згідно європейських стандартів, для цього часто запрошувались майстри з Німеччини і Франції

Мебльовані кімнати – один з найпоширеніших типів невеликих засобів розміщення, розташованих у будинках житлового типу, що за помірну ціну надавали послуги, які за рівнем якості не поступались першокласним готелям. Ці заклади розташовувались у всіх районах міст, найчастіше у найбільш людних. Мебльовані кімнати були оптимальними у співвідношенні ціна-якість. Окрім Києва активно розвивалась інфраструктура гостинності в інших великих містах України – Одесі, Харкові, Ялті.

Окрім дорогих готелів, пансіонатів, санаторіїв, приватних дач для розміщення рекреантів в Криму використовувалась значна кількість малопридатних для проживання невеликих будинків, побудованих з легких матеріалів.

У Східній Галичині, що входила в склад Австро-Угорщини, у другій половині XIX – початку XX ст. сфера гостинності характеризувалась особливо високим розвитком. Майже у кожному містечку були невеликі готелі, ресторани, кав'ярні.

Більшість готелів характеризувались низьким рівнем комфорту – скромним оформленням інтер'єру, відсутнім водопроводом, каналізацією. Ця категорія готелів розраховувалась на клієнтів із низьким матеріальним достатком, комерційних агентів. У Східній Галичині на загальному фоні щодо кількості готелів, в тому числі фешенебельних, виділявся Львів. На початку XX ст. у Львові нараховувалось 48 готелів, для порівняння у Варшаві – 32, Кракові – лише 18. Найбільш відомими готелями Львова були «Жорж», виділявся

«Англійський готель» (1840 р.), містив 100 номерів.

Значного поширення у Галичині набули пансіонати – мебльовані кімнати, створені на зразок західноєвропейських і розраховані на тривале перебування гостей. Пансіонати були меншими за розмірами щодо готелів, характеризувались сімейним затишком, надавались окремо кімнати для сну, їдальня і салон були спільними.

Таким чином, мережа готельних закладів в Україні інтенсивно розширюється лише в кінці ХІХ ст. Цьому сприяло економічне зростання, розвиток транспортної інфраструктури, піднесення просвітництва в Україні, широкі зв'язки з європейськими державами.

В період між Першою і Другою світовими війнами у розвитку готельної сфери відбулися суттєві зміни. В межах Радянської України здійснюється націоналізація готельних підприємств і створюється єдина державна система управління готельним господарством. Несприятливими для готельного господарства були складні соціально-побутові умови в країні.

В межах Західної України, що перебувала в складі Польщі, Чехословаччини та Румунії, готельні підприємства знаходилися у приватному володінні, що сприяло кращому матеріальному забезпеченню, організації обслуговування.

В період після Другої світової війни, особливо «хрущовської відлиги» спостерігалось пожвавлення туризму, міжнародних зв'язків СРСР. Зростаючі обсяги туризму зумовили розширення туристичної інфраструктури – будівництво нових готелів, мотелів, кемпінгів. У Києві у 1964 р. побудований найкращий на цей час готель «Дніпро». Для потреб міжнародного туризму, розвиток якого відновлює акціонерне товариство «Інтурист», у 1972 р. у великих містах СРСР споруджено 40 туристських об'єктів передано значну кількість функціональних готелів – у Києві «Ермітаж» (сьогодні «Інтурист»), Львові – «Жорж», Одесі – «Красная», Ялті – «Ореанда» і «Таврида» – побудовані в кінці ХІХ ст.

У 70-х роках стрімкий розвиток міжнародного туризму зумовлює

розширення його матеріально-технічної бази. Були побудовані нові готелі мережі підприємств міжнародного туризму «Інтурист» – у Києві – «Либідь» і «Братислава», Харкові «Інтурист», «Мир», мотель «Дружба», Львові – «Дністер», Ужгороді – «Закарпаття», Одесі – «Чорне море» Запоріжжі – «Запоріжжя», Полтаві – мотель «Інтурист» та ін. Загальний готельний фонд «Інтуриста» в Україні на початку 1980-х років становив 10096 місць.

За рахунок державного фінансування станом в Україні перед розпадом СРСР було відкрито 25 готелів, 75 турбаз, 4 туристських комплекси, 11 притулків, 6 кемпінгів, 36 стоянок і наметових притулків.

Готельне господарство є однією з головних складових туристичної індустрії України. Проте, сьогодні можна констатувати про відсутність висококонкурентних позицій у цьому секторі національної економіки. Інфраструктура закладів розміщення в Україні не відповідає міжнародним нормам проживання та відпочинку: недостатня кількість готельних підприємств, у структурі готельних підприємств низька частка закладів високої категорії, матеріально-технічна база застаріла та потребує модернізації, відсутні сучасні засоби зв'язку та інформаційних комунікацій, ефективні та надійні системи захисту, які є передумовою високого рівня якості послуг.

Недостатня в Україні, у порівнянні з провідними країнами у розвитку туризму, кількість готельних підприємств. У 2018 р. в Україні функціонувало 2474 підприємств готельного господарства на 68,2 тис. номерів та 133,4 тис. місць. Наприклад, у Великобританії функціонує близько 26 тис. готелів, Франції 19,7 тис, Румунії понад 3 тис, Ізраїлі 318 готелів на 41770 номерів. У структурі згідно розмірів готелів, у країнах Європи кількість великих підприємств становить 15-25 % від їх загальної кількості, 75-85 % — готелі сімейного типу та мотелі. В Україні близько 70 % всіх місць зосереджують великі готелі, мотелі, кемпінги, молодіжні бази – типові у європейських країнах, в Україні малочисельні. Як свідчить міжнародний досвід, саме невеликі готельні підприємства сьогодні формують основу розвитку сфери гостинності.

У перспективі готельне господарство повинно стати провідним чинником активізації туризму, інтеграції держави у світові структури міжнародного співробітництва, зростання значення національної культури. Для досягнення цієї мети на державному рівні сьогодні необхідно вирішити ряд актуальних проблем.

Насамперед, відсутнє чітке законодавче визначення місця готельного бізнесу у туристичній сфері, його відомче підпорядкування. На законодавчому рівні необхідно визначити правові, економічні та організаційні аспекти створення і розвитку конкурентного середовища на ринку сфери гостинності. Законодавча основа повинна сприяти формуванню та входженню у ринковий простір нових готельних підприємств, зокрема створенню умов правового захисту та виживання малих форм у сфері гостинності.

В українському законодавстві неврегульоване право власності на землю, особливо для іноземних інвесторів. Відсутні можливості приватизації землі та не вигідні умови її оренди для будівництва готелів, механізму концесії історико-архітектурних об'єктів, не приваблює іноземні компанії у готельний бізнес.

Не вирішеною залишається проблема зміни форми власності, акціонування підприємств готельного господарства. Великі та значна частка середніх готельних підприємств в Україні перебувають у державній та комунальній формі власності (39,8 %); в окремих регіонах приватні готелі зовсім відсутні.

Сучасні готельні підприємства в Україні характеризуються типовою структурою послуг, низькою спеціалізацією.

Поглиблення спеціалізації та впровадження високих стандартів обслуговування у національній сфері гостинності пов'язується із створенням традиційних у світовій готельній індустрії корпоративних форм – міжнародних готельних ланцюгів. Об'єднані у корпорацію провідні готельні підприємства здійснюють колективний бізнес, перебуваючи під єдиним контролем керівництва ланцюга.

На українському ринку готельних послуг міжнародні готельні ланцюги лише формують контури майбутньої діяльності. Досвід роботи у міжнародній

програмі «The Greatest Hotels of the World» має донецький готель «Донбас Палас». перша українська готельна мережа «Premier Hotels», сформована з П'ЯТИ провідних у державі готелів – «Прем'єр Палас» (Київ), «Ореанда» (Ялта), «Дністер» (Львів), «Стар» (Мукачеве), «Лондонська» (Одеса). Пріоритетним напрямком інвестування в українську сферу гостинності розглядає французька готельна мережа «Accor». Сьогодні корпорація «Accor» поетапно планує будівництво декількох 3-5 зіркових готелів у Києві, згодом, розширити мережу до 10-12 готелів в інших містах України – Харкові, Дніпропетровську, Одесі, Донецьку та Львові.

Уніфікація послуг, ціни готелями, що входять у готельні ланцюги остаточно не вирішує проблеми розвитку та модернізації готельного господарства в Україні. Раціонально збалансований сектор гостинності передбачає необхідність розвитку мережі готелів сімейного типу, молодіжних готелів та спеціалізованих готельних підприємств, зорієнтованих на оригінальність послуг та обслуговування певної категорії туристів.

Невеликі комфортні готелі із регламентованим обсягом додаткових послуг повинні пропонувати за помірну ціну необхідні для роботи та відпочинку якісне персоніфіковане обслуговування, стати основним сектором готельної індустрії, утворюючи найбільш чисельну мережу розосереджених, насамперед, у невеликих презентабельних для туризму населених пунктах — містечках, сільських поселеннях.

Існує необхідність системного та комплексного аналізу інвестування в окремі регіони та окремі сегменти готелів. Сьогодні іноземні інвестори зацікавлені в інвестуванні будівництва найбільш привабливих чотири-, п'ятизіркових готелів у Києві та інших великих містах України. В інших великих містах – Харкові, Дніпропетровську, Одесі, Львові, Запоріжжі, Севастополі, необхідність відкриття готелів високої категорії значно нижча. Тут у найближчі роки для забезпечення попиту бізнес-туристів необхідно передбачити реалізацію одного – двох п'ятизіркових готелів. У Донецьку із відкриттям готелів «Донбас-Палас» та «Вікторії», попит на готелі високої

категорії сьогодні вдалось задовольнити.

Готель "Прем'єр Палас" на розі вулиці Пушкінської та бульвару Тараса Шевченка – має найяскравішу історію зусіх готелів Києва. Приймавши перших гостей в 1912 році, він успішно функціонує досі: єдиний з історично значущих готелів Києва, яким у 2001 році було присвоєно статус п'ятизіркового.

Будівництвом готелю - за часів свого виникнення він називався "Palast-Hotel" - керували архітектори з Одеси Адольф Мінкус і Федір Траупянскій; почалося воно в 1909 році.

Сучасний "Прем'єр Палас" (рис. 1.2.1) складається з двох будівель: основне на вулиці Пушкінській (там, де зараз вхід) і яке спочатку планувалося як готель, а друге - те, що вікнами виходить на бульвар Шевченка. У 1895 році це друга будівля купив купець Лев Гінзбург; в 1908 році зніс старі стіни дощенту, а в 1911 році нова будівля була повністю здано: вийшов житлової приватний будинок з ліфтом на 45 квартир, з центральним опаленням, водопостачанням і головною сходами з мармуру і чорного граніту.

Рис. 1.2.1 Сучасний “Прем’єр Палас”

Семиповерховий готель в центрі Києва налічувала 150 комфортабельних номерів з усіма зручностями – електрикою, телефоном, водопостачанням. За бажанням гостей подавалися кінні екіпажі або авто. У ресторані і кафе могли перебувати водночас до 1000 гостей, тому тут проводилися урочисті прийоми. Готелем керував орендар - Яків Целлермайєр, громадянин Австро-Угорської

імперії, який проживав на той момент в Києві. Орендував він її за 36000 рублів на рік і активно рекламував - тим більше, в Києві в 1913 році проходила Всеросійська виставка, на яку з'їхалося багато гостей. "Палас-Отель" швидко став найсучаснішим готелем Києва.

Під час складних 1914-1921 років проблеми відчував і готель: так, в 1918 році він був пошкоджений в результаті обстрілу Києва російської артилерією. В цьому ж році в одному з номерів - резиденції посла Туреччини Ахмеда Мухтарбея – переховувався гетьман Павло Скоропадський. Тут же, в двокімнатному люксі, він підписав документ про зречення від влади. Зараз в готелі є номер "Гетьман" в пам'ять про ті історичні події.

Після зміцнення радянської влади в Україні в 1919 році "Палас-Отель" залишався найбільшим готелем Києва (на 136 номерів). Частково було зруйновано в 1943 році, коли місто покидали німецькі війська.

Коли готель пізніше відбудовували, було прийнято рішення з'єднати колишню готельну будівлю на розі з сусіднім по бульвару Шевченка, в результаті чого готель сформувався в тому вигляді, який зберігся і до наших днів. Загальна площа становила понад 3000 метрів. Правда, в 1953 році "Палас-Отель" був перейменований в "Україну" - і носив цю назву до 2005 року.

Тут зупинялися багато зірок ХХ століття. Так, в 1955 році Олександр Вертинський жив в цьому готелі, коли працював на кіностудії імені О.Довженка – зараз люкс 439 носить ім'я Вертинського. За роки незалежності України в готелі на розі вулиці Пушкінської та бульвару Тараса Шевченка зупинялися чи не всі зарубіжні зірки, які приїжджали до Києва: Брайан Адамс, Крістіна Агілера, Елтон Джон, Ленні Кравіц, Хуліо Іглесіас, Монсеррат Кабальє, Брітні Спірс, Неллі Фуртадо, Пауло Коельо, Патрісія Каас, Софі Лорен, Стівен Спілберг, музиканти Deresche Mode, Девід Бекхем, Роналдо та ін.

Архітекторами готелю "Континенталь" по вулиці Миколаївська, 5 (зараз – Архітектора Городецького) були Владислав Городецький, Георгій Шлейфер та Едуард Брадтман. Саме чотириповерхова будівля була побудована в 1895-1897 роках на місці колишньої садиби професора медицини Федора Мерінга.

Зведення готелю обійшлося в мільйон рублів, а реклама повідомляла: "Готель" Континенталь "по розташуванню приміщень, зручностей і красі обробки змагається з кращими готелями Європи".

Так воно і було: всередині готелю розташовувалося сто номерів (вартістю від 1,75 до 15 рублів на добу), ресторан, кав'ярня, зимовий сад, літній сад, більярдні, салон, бібліотека, читальні, пральня, два електричних ліфти - пасажирський і багажний . В "Континенталь" (рис. 1.2.2) було в наявності парове опалення, вентиляція, електричне освітлення, гаряча вода.

Путівник "Весь Київ в кишені" 1906 року затвердив, що готель "являє собою досить точну копію першокласних американських готелів".

В "Континенталь" зупинялися знаменитості того часу: співаки Федір Шаляпін і Леонід Собінов, артисти Віра Комисаржевська і Всеволод Мейерхольд, поети Костянтин Бальмонт і Осип Мандельштам, кінозірка Макс Ліндер, шахісти Михайло Чигорін і Хосе Рауль Капабланка.

У 1941 році частина готелю вибухнула. Пізніше будівля була заново відбудовано. Зараз тут - один з корпусів Національної музичної академії ім. П.І.Чайковського.

Рис. 1.2.2 Готель "Континенталь"

Там, де зараз розташована будівля Головного поштамту - на вулиці Хрещатик, 22, до пожежі в 1941 році перебував "Гранд-Готель". Будівля в класичному стилі належала Густаву Івановичу Ейсману – двічі міському голові (1872-1873,

1879-1884), підприємцю, професору університету св. Володимира. Сама ж будівля Київської міської думи, до речі, розташовувалося посеред нинішнього Майдану Незалежності.

Рис. 1.2.3 Готель " Гранд-Отель "

"Гранд-Готель" (рис. 1.2.3) швидко став одним з кращих в Києві. У ньому було 120 номерів (вартістю від 75 копійок до 30 рублів). При самому готелі розташовувалися більярдні, підйомні машини, а також ресторан.

У вересні 1941 року, коли до Києва увійшли німецькі війська і в центрі міста сталася грандіозна пожежа, будівля "Гранд-Готелю" повністю згоріла. Головноштамт на його місці побудували вже в 1950-х роках – цікаво, що в 1989 році частина будівлі трагічно обрушилася.

Ще один легендарний київський готель розташовувався по вулиці Володимирській, 36. Триповерхова будівля була побудована відомим архітектором Олександром Шиле. Спершу будівля належала офіцерській дружини Анастасії Іллінській, яка тримала в ньому готель "Номери Іллінської". У 1885-му і 1893-1896 роках тут зупинявся відомий російський художник, один з авторів розписів Володимирського собору Віктор Васнецов.

Коли ж власником готелю в 1901 році став чеський громадський діяч Вацлав Вондрак, він дав йому нову назву – "Прага". У 1912-1913 роках він перебудував готель у шестиповерховий, додавши на самому верху терасу для ресторану. У 1916-1918 роках в "Празі" жив і працював чеський письменник Ярослав Гашек. Саме в Києві він створив кілька глав свого культового роману.

За радянських часів "Прага" (рис. 1.2.4) був перейменований по черзі в "Червоний Київ", "Київ", "Театральний", "Санкт-Петербург".

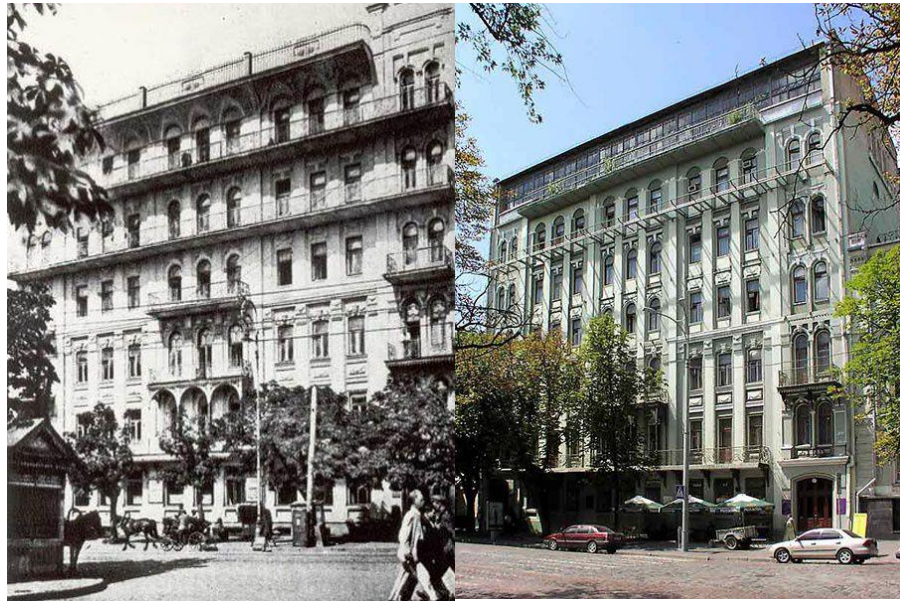

Рис. 1.2.4 Готель "Прага"

Саме в кафе-кондитерській при готелі "Франсуа" (рис. 1.2.5) Михайло Булгаков пригощав тістечками свою майбутню дружину Тасю Лаппу і надихався видами Києва, зокрема Оперним театром.

Рис. 1.2.5 Готель " Франсуа"

Назва "Франсуа" дав готелю купець Голомбек, який купив в 1898 році двоповерховий особняк у розореного генерала Вороновича. У 1913 році в готелі "Франсуа" зупинявся Володимир Короленко разом з дружиною і дочкою. У роки революції в ресторані при готелі розташовувалося популярне кабаре "Кривий Джиммі", в якому "тусувалися" представники тодішньої богеми, а в 1919 році на його місці з'явився театр "Арлекін".

Глобалізація світової економіки та трансформаційні процеси у національній економіці зумовлюють інтенсифікацію ділових, наукових та культурних обмінів, зростання у соціальній структурі частки осіб середнього достатку. Роль висококатегорійних готелів та попит на високоякісні послуги у розвитку ділової інфраструктури України буде збільшуватись. У геопросторовому аспекті висококатегорійні готелі зосереджуються, насамперед у Києві (4), Одесі (3), Львівській (5) та Дніпропетровській (2) області. Водночас, недостатньою залишається якість обслуговування. Сьогодні менше 20% готелів України відповідають вимогам міжнародних стандартів якості обслуговування.

Привабливим для інвесторів стає сегмент трьохзіркових готелів. Аналогічну перспективу мають нові готелі в економічній категорії – «дві зірки». У ціновому сегменті двохзіркові готелі повинні орієнтуватись на обслуговування внутрішніх масових туристів, дрібний та середній бізнес, державних службовців, туристів із близького зарубіжжя.

Модернізацію сучасних рекреаційних центрів, відкриття нових курортів необхідно провести, опираючись на створення малих форм у сфері гостинності – сімейних готелів, пансіонатів, спеціалізованих закладів розміщення.

Для інвестування реконструкції сучасних та будівництва нових готелів невисокої категорії сьогодні необхідна державна програма відображена у ефективному дієздатному механізмі співпраці зацікавлених інвесторів, місцевого самоврядування та державних органів центральної і місцевої влади.

Результати дослідження сучасного стану готельної сфери в Україні свідчать, саме від підвищення її розвитку, інвестування, в значній мірі залежить реальний стан туристичної інфраструктури в державі. Для ефективного функціонування готельної сфери сьогодні необхідна гнучка система державного стимулювання цієї галузі відображена у розробленій нормативно-законодавчій базі.

У наступному параграфі до розгляду пропонується нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні.

1.3. Нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні

Державний механізм управління в туристській сфері розглядається як виважена система прийомів, важелів та методів впливу державних органів влади на діяльність усіх суб'єктів туристського ринку, а також способів практичного застосування їх за тієї чи іншої ситуації, якою обумовлюються цілі й завдання розвитку галузі.

Розвиток туризму впливає на національну економіку країни й окремих її регіонів. Він може бути короткочасним і тривалим. При короткочасному впливі за допомогою перерозподілу частини доходів населення в туристський сектор зростає попит на послуги відповідних сегментів ринку. Це дає підставу розглядати розвиток туризму як інструмент перерозподілу видаткової частини бюджетів домогосподарств.

Довгостроковий вплив туризму створює ширший мультиплікативний ефект, що виявляється в розвитку сполучених галузей: будівництва, промисловості, сільського господарства, народних промислів і т. ін. Унаслідок цього збільшується зайнятість населення, зростають його доходи. Так, досвід розвинутих країн свідчить про те, що будівництво 100 місць розміщення туристів сприяє створенню 20-25 нових робочих місць з їх обслуговування.

Держава сприяє розвитку туристської діяльності: допомагає готувати кадри, організовувати наукові дослідження у сфері туристської індустрії, забезпечує картографічною продукцією тощо. При підтримці держави українські туристи, туроператори, турагенти та їхні об'єднання беруть участь у міжнародних туристських програмах.

Відповідно до законодавства, з метою просування туристського продукту на світовому ринку орган виконавчої влади в сфері туризму створює представництва за межами України. Правовою основою міжнародного співробітництва у сфері туризму є міжнародні договори України.

Іншою важливою метою державного регулювання є охорона

навколишнього природного середовища. Підприємництво у сфері туризму пов'язане з використанням природних рекреаційних туристських ресурсів у вигляді лікувально-оздоровчих місцевостей, земель, лісів, водних ресурсів, природних заповідників, національних парків, курортів і т. ін. Оскільки природні ресурси, як це встановлено законодавством, знаходяться в державній власності, то в умовах змішаної ринкової економіки їх використання в сфері туризму ґрунтується на орендних відносинах.

Охорона навколишнього природного середовища повинна здійснюватися таким чином, щоб у ході туристської діяльності створювались умови для виховання культури й оздоровлення туристів.

Держава ставить за мету, розвиток туристської індустрії, щоб забезпечити потреби громадян при здійсненні подорожей. Одночасне формування туристської індустрії повинне бути орієнтоване на створення нових робочих місць, збільшення доходів держави і українських громадян, збереження об'єктів туристського показу, раціональне використання природної, історичної, культурної спадщини, зміцнення міжнародних контактів.

Взаємини держави і ринку туристських послуг можна умовно розділити на відносини з приводу:

- стимулювання підприємництва у сфері туризму;
- охорони навколишнього середовища, в тому числі природних рекреаційних туристських ресурсів;
- охорони життя, здоров'я, захисту прав та інтересів споживачів туристських послуг.

Для ринку рекреаційних і туристських послуг характерна наявність великої кількості невеликих і дрібних фірм, що спеціалізуються на безпосередньому постачанні різноманітних послуг туристам і відпочиваючим, суб'єктам, які займаються діяльністю з організації турів.

Туризм – це капіталомісткий бізнес. Для створення індустрії туризму сучасного рівня необхідно залучати матеріальні й фінансові ресурси. У багатьох країнах індустрія туризму створювалась із залученням іноземного

капіталу. Використання іноземних інвестицій, як свідчить світова практика, припускає активний державний вплив за допомогою податково-фінансової політики. Створення сприятливих умов для інвестицій у туристську індустрію, надання пільгових кредитів, установлення податкових і митних пільг туроператорам і турагентам, які займаються туристською діяльністю на території України, приваблюючи іноземних громадян у цю сферу, скорочення податків і зборів або звільнення від них на початковій стадії створюваних разом із закордонними інвесторами компаній і фірм, допомога цільовими бюджетними субсидіями – це ті заходи, що повинні бути узгоджені з обов'язковими умовами щодо створення додаткових робочих місць і залучення місцевої робочої сили та інших ресурсів, що сприяють активізації економіки.

Надання послуг туризму і рекреації в умовах ринку повинне супроводжуватися захистом прав та інтересів споживачів, забезпеченням їхньої безпеки. Правову основу для цього створює Закон України “Про захист прав споживачів”, що визначає права споживача на безпеку послуг, на одержання необхідної інформації, гарантії і відповідальності постачальника (виконавця) послуг і т. ін.

Специфіка послуг туризму відбивається і на процесі їхнього ціноутворення. Для них характерна висока еластичність цін у різних сегментах туристського ринку, що залежить від співвідношення попиту й пропозиції. Нематеріальна природа, незбереженість послуг зумовлюють особливості ринкового ризику, пов'язаного з утворенням нереалізованих запасів туристського призначення, а також імовірність того, що ціна на ці товари й послуги може бути збита конкурентами. Виникає небезпека “цінових війн” у різних секторах індустрії туризму, що загострюється сезонною диференціацією цін, їхньою залежністю від цін і тарифів на товари й послуги сумісних галузей. Державне регулювання повинне враховувати цю специфіку при здійсненні перегляду цін і тарифів на послуги галузей із природною монополією.

Поряд з прямими методами регулювання держава повинна використовувати методи непрямого впливу.

Держава може суттєво впливати на розвиток туристської діяльності за допомогою таких важелів, як зовнішньоекономічна політика, митна політика, податкова політика та ін. Державне регулювання повинне будуватися так, щоб споживач був у центрі уваги, тільки тоді буде реалізоване його право на доступність послуг, право на відпочинок, на волю пересування.

Зусилля держави мають бути спрямовані не тільки на обмеження монополії у сфері пропозиції туристських послуг, а й на підвищення соціальної відповідальності підприємництва.

Нормативно-правова база туристської діяльності представлена як спеціальним, так і загальним законодавством.

До норм загального законодавства належать: Конституція України, якою закріплені основні права й свободи людини, їх гарантії; Закони України “Про захист прав споживачів”, що є основою державного регулювання безпеки товарів і послуг з метою захисту людини, її майнового та природного середовища; “Про порядок виїзду з України і в’їзду в Україну громадян України”; “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”; “Про страхування”; “Про рекламу”; “Про державний кордон України”; “Про охорону навколишнього природного середовища”; “Про правовий статус іноземців”; “Про підприємництво”; “Про підприємства в Україні”; “Про охорону культурної спадщини” тощо. Правове забезпечення підприємницької діяльності, в тому числі туристської, гарантується насамперед Законом України “Про підприємництво”, ухваленим Верховною Радою України в 1991 р. [27, 33, 44, 53, **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, 65, **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, 68, 69, 79]. Ключовими його розділами є:

- загальні положення щодо підприємництва (суб'єкти, свобода, обмеження, принципи та організаційні форми);
- умови здійснення підприємництва (державна реєстрація, право наймання працівників і соціальні гарантії, відповідальність суб'єктів, припинення діяльності);

– стосунки підприємця і держави (гарантії прав, державні підтримка та регулювання, діяльність іноземних підприємств, міжнародні договори).

З великої кількості юридичних актів, які регулюють всі напрямки діяльності туристського підприємства, визначальними є також Закон України “Про підприємства в Україні”, статут підприємства, а також узгоджений з чинним законодавством колективний договір, що регулює відносини трудового колективу з адміністрацією підприємства. Цей Закон визначає види й організаційні форми підприємств, правила їхнього створення і ліквідації, механізм здійснення ними підприємницької діяльності; створює однакові правові умови для функціонування підприємств незалежно від форм власності і системи господарювання; забезпечує самостійність підприємств, чітко фіксує їхні права та відповідальність у здійсненні господарської діяльності, регулює відносини з іншими суб'єктами господарювання і державою.

Будь-яке підприємство діє на підставі власного статуту. Статут має відповідати основним положенням Закону України про підприємства.

У туристському підприємстві, як і в будь-якому іншому, важливу соціальну роль відіграє колективний договір – угода між трудовим колективом та адміністрацією, що укладається щорічно і не може суперечити чинному законодавству України. Колективним договором регулюються виробничі, трудові й економічні відносини трудового колективу з адміністрацією (власником) будь-якого підприємства, яке використовує найману працю.

Таким чином до основних документів нормативно-правової бази туризму відносяться:

- Конституція України;
- Цивільний кодекс України;
- Господарський кодекс України;
- Закон України “Про підприємства в Україні” від 27.03.1991 р. №887-ХІІ;
- Закон України “ Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців” від 15.05.2003 р. № 755 ІV;
- Закон України “Про захист прав споживачів” від 12.05.1991 р. №1024-ХІІ;

- Закон України “Про страхування” від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР;
- Закон України “Про рекламу” від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР;
- Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991 р. № 959-XII;
- Закон України “Про правовий статус іноземців” від 04.02.1994 р. № 3929-XII;
- 13.Закон України “Про внесення змін до “Закону України про туризм” від 18.11. 2002 р. № 1282-IV;
- Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку організації виїзду дітей за кордон на відпочинок і оздоровлення ” від 21.12.2005 № 1251;
- Наказ Державного комітету лісового господарства України від 09.09.1999 № і 83 “Про затвердження Правил організації полювання та надання послуг іноземним туристам-мисливцям”;
- Правила обов'язкової сертифікації послуг харчування / Затверджено наказом Державного комітету України зі стандартизації, метрології і сертифікації від 27.01.1999р. №37;
- Правила обов'язкової сертифікації готельних послуг / Затверджено наказом Державного комітету України зі стандартизації, метрології і сертифікації від 27.01.1999 р. №37 та ін документи.

Діяльність санаторно-курортних і оздоровчих підприємств в Україні регламентують декілька основних нормативно-правових актів – Закон України «Про Курорти», Загальне положення про санаторно-курортний заклад, Національний стандарт України «Послуги туристичні, засоби розміщення» (ДСТУ 4527:2006), Господарський кодекс України та Закон України «Про Акціонерні товариства» (таблиця А. 2).

Відповідно до зазначених вище нормативно-правових актів існують такі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств: санаторії, санаторії-профілакторії, пансіонати з лікуванням, пансіонати відпочинку, курортний готель, будинки відпочинку, заклади 1-2 денного перебування, бази відпочинку

та інші.

Всі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за функціональною ознакою розподіляються на санаторно-курортні й оздоровчі підприємства.

До санаторно-курортних підприємств слід віднести: санаторії, санаторії-профілакторії та пансіонати з лікуванням, тобто підприємства які надають послуги лікування та повинні розміщуватися на території курорту чи лікувально-оздоровчій місцевості.

До оздоровчих належать всі інші зазначені вище типи підприємств, що мають умови для відпочинку і оздоровлювання та розташовані, як правило, в межах курортів, рекреаційних та приміських зонах.

За профілем ці підприємства розподіляються на однопрофільні, які надають медичні послуги споживачам з однорідними захворюваннями (монопрофільні) та багатопрофільні, які мають у своєму складі два або більше спеціалізованих відділень [6].

Для лікування споживачів з однаковими захворюваннями створюються спеціалізовані санаторно-курортні заклади вузького профілю [6]. До спеціалізованих слід відносити лише санаторії, до підприємств загального призначення - всі інші санаторно-курортні і оздоровчі підприємства у т.ч. багатопрофільні санаторії.

Основний профіль лікування (медичний профіль) санаторно-курортного підприємства визначає центральний орган виконавчої влади з охорони здоров'я відповідно до наявності на його території лікувальних природних ресурсів. Тобто медичний профіль санаторію - це перелік показань та захворювань, які підлягають лікуванню, реабілітації та профілактиці. Відповідно до спеціалізації існують санаторно-курортні заклади для лікування захворювань органів кровообігу, травлення, обміну речовин, хвороб нервової системи, опорно-рухового апарату, органів дихання нетуберкульозного характеру, жіночої статеві сфери, шкіри, нирок, сечовивідних шляхів тощо [7].

Відповідно до періоду функціонування – це санаторно-курортні і

оздоровчі підприємства цілорічної або сезонної дії [6]. Цілорічні санаторно-курортні і оздоровчі підприємства здійснюють функції з надання лікувальних, профілактичних та реабілітаційних послуг більш ніж три місяці поза літнім курортним сезоном. Сезонні підприємства здійснюють функції з надання лікувальних, профілактичних та реабілітаційних послуг лише протягом літнього курортного сезону.

Відповідно до ст. 63 Господарського кодексу України залежно від форм власності в Україні можуть діяти підприємства (в т.ч. санаторно-курортні і оздоровчі) таких видів:

- приватне підприємство, засноване на приватній власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство засноване на колективній власності (підприємство колективної власності); - комунальне підприємство, засноване на комунальній власності територіальної громади; - державне підприємство, засноване на державній власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності) [18].

Згідно з Господарським кодексом (ст. 70) підприємства мають право на добровільних засадах об'єднувати свою господарську діяльність (виробничу, комерційну та інші види). Види об'єднань підприємств, їх загальний статус, а також основні вимоги щодо здійснення ними господарської діяльності визначені у розділі 12 ГКУ. Особливості правового статусу об'єднань підприємств, створюваних за рішенням Кабінету Міністрів України, міністерств, інших компетентних державних органів, органів місцевого самоврядування, визначаються нормативними актами відповідних органів.

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом. В табл. А.2 сформульовано визначення організаційно-правових форм, які розповсюджуються також на санаторно-курортні і оздоровчі підприємства.

За ознакою правового та економічного статусу доцільно виділити санаторно-курортні і оздоровчі підприємства з повною економічною і правовою

самостійністю; та підприємства (заклади), які не мають правового та економічного статусу юридичної особи, що знаходяться у сфері управління органів виконавчої влади та у підпорядкуванні інших підприємств, установ і організацій.

Відомчі санаторно-курортні заклади знаходяться у сфері управління органів виконавчої влади, які підзвітні цим органам, та на їх балансі й обслуговують окремі категорії населення за професійною, відомчою або іншою непов'язаною зі станом здоров'я ознакою.

Нині, значна частка санаторно-курортних і оздоровчих підприємств України залежно від їх відомчого підпорядкування знаходяться у складі Федерації профспілок України, Фонду соціального страхування України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства транспорту України, інших міністерств та відомств.

За метою і характером економічної діяльності виділяють підприємства комерційні (прибуткові), які прагнуть отримувати цільовий прибуток на відповідній стадії свого життєвого циклу; та некомерційні (неприбуткові), що створюються з метою надання суспільних медичних послуг, надають пріоритетне значення у своїй діяльності соціальним цілям і не ставлять за мету отримання прибутку. До неприбуткових належать санаторно-курортні і оздоровчі підприємства, які повністю утримуються за рахунок відповідного Державного бюджету, місцевих бюджетів чи знаходяться на балансі інших юридичних осіб (туберкульозні санаторії, санаторії-профілакторії, табори праці та відпочинку тощо). У табл. А.3 надано узагальнену класифікацію санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за різними ознаками.

Отже, запропонована класифікація має практичне значення, оскільки дозволяє виявляти структуру санаторно-курортних і оздоровчих послуг і попит на них, формувати цільові установки, вирішувати питання організації та управління санаторно-курортних і оздоровчих підприємств.

Відповідно до «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [78], за результатами реалізації даного документу планується

досягти таких контрольних показників (за вихідні показники взято показники 2015 року):

- кількості іноземних туристів збільшиться у 2,5 разів (12,9 млн. ос.);
- кількості внутрішніх туристів збільшиться в 5 разів (357 тис. ос.);
- кількості робочих місць у сфері туризму збільшиться в 5 разів (88 тис. ос.);
- наповнення бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності збільшиться в 10 разів;
- кількість суб'єктів туристичної діяльності зросте в 5 разів (6,8 тис. од.) ;
- туристи витратять під час подорожей в Україні до 80 млрд. грн.;
- буде створено позитивний імідж України як країни, привабливої для туризму.

Специфіка туристського бізнесу полягає в комплектації турпродукту з різних видів сервісу – транспорту, харчування, розміщення, консульських служб і т. п. Звідси велика кількість правових і нормативних документів, що регулюють туристську діяльність **[Ошибка! Источник ссылки не найден., Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. Адміністративним законодавством регламентується питання одержання в'їзних віз, валютним законодавством – форма розрахунків, митним – порядок пропуску через кордон декларуючих товарів. Є нормативні акти Держстандарту України про сертифікацію туристських послуг, акти державних антимонопольних органів про застосування до туристських послуг законодавства у сфері прав споживачів.

Слід зазначити, що на діяльність туристського підприємства поширюється дія всіх законодавчих актів регламентуючих підприємництво в Україні взагалі.

У наступному розділі буде висвітлено аналіз сучасного стану розвитку туристичної інфраструктури у Київській області.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В РЕГІОНІ

2.1. Оцінка розвитку готельного та ресторанного господарства в регіоні

При проведенні аналізу територіальних відмінностей ресторанного господарства (дані станом на кінець 2018 р.) опрацьовувалися дані Київської області та м. Києва у розрізі районів (для наочності міста обласного підпорядкування, наприклад, м. Бориспіль, були поєднані з відповідним районом).

Отже, лідерами з кількості закладів (юридичних осіб) є Шевченківський (321), Печерський (247), Солом'янський (191), Дніпровський (176), Голосіївський (150) райони м. Києва.

За кількістю посадкових місць – Шевченківський (27600), Печерський (22600), Дарницький (18900), Дніпровський (17600), Оболонський (17400).

За товарооборотом (тис. грн) – Шевченківський (901317,3), Печерський (815904,5), Дніпровський (390212,5), Голосіївський (387880,6), Оболонський (321403,3).

Отже, можна констатувати, що безумовним ядром Київської агломерації [19] є Шевченківський та Печерський район м. Києва.

Цікаво, що за товарооборотом в розрахунку на один об'єкт лідером став Бориспільський район з урахуванням м. Бориспіль. Це, очевидно, пояснюється великою кількістю заміських закладів, які споживачі обирають для проведення заходів з великим середнім чеком – весіль, корпоративних святкувань тощо.

За забезпеченістю населення закладами можна спостерігати суперечливу картину – лідерами є Печерський, Шевченківський, Ставищенський, Іванківський, Макарівський, за забезпеченістю населення місцями у закладах – Печерський, Ставищенський, Шевченківський, Іванківський, Миронівський райони.

На нашу думку, розглядати сільські райони, в яких невелика кількість

населення співставляється з невеликою кількістю закладів, як складову Київської агломерації – не варто.

При цьому, відповідно до нормативів забезпеченості населення показниками ресторанного господарства за П'ятницькою, переважна більшість сільських територій районів має завищені показники щодо рекомендованих, ядро міста Київ – Шевченківський, Подільський та Печерський район мають достатні показники, натомість для прилеглої до ядра міської зони (решта районів міста Києва) значення є недостатніми для мінімальних нормативних для міста-мільйонера.

Розрахунок коефіцієнту концентрації товарообороту ресторанного господарства дозволив виділити 5 груп районів [20]:

- з дуже високим рівнем ккт ($> 1,75$) – Печерський, Шевченківський, Голосіївський, Подільський;
- з високим рівнем ккт ($1,26 - 1,75$) – Дніпровський, Оболонський;
- з середнім рівнем ккт ($0,75 - 1,25$) – Дарницький, Солом'янський, Вишгородський;
- з низьким рівнем ккт ($0,25 - 0,74$) – Святошинський, Обухівський з м. Обухів, Бородянський, Деснянський, Макарівський, Богуславський, Миронівський, Іванківський;
- з дуже низьким рівнем ккт ($< 0,25$) – решта районів області.

До зони впливу ресторанного господарства м. Києва згідно розрахунку ефективності роботи закладів можна включити Бориспільський район з м. Бориспіль, за показником Ккт – Вишгородський, Обухівський з м. Обухів, Бородянський, Макарівський райони.

Із зростанням туристичних потоків в столиці паралельно зростає потреба у збільшенні кількості засобів розміщення.

За наведеними нижче даними спостерігається очевидне зростання за всіма показниками. Розвиток готелів та інших об'єктів для тимчасового проживання туристів охарактеризований в таблиці 2.1.1 та 2.1.2. Нині ці показники продовжують збільшуватись. У місті діє понад 150 закладів

розміщення різної форми власності та підпорядкування більше ніж на 9,6 тис. номерів, з яких 90 – готелі, потужністю більше ніж 8 тис. номерів, решта – інші засоби тимчасового розміщення на 1,6 тис. номерів.

Таблиця 2.1.1

Колективні засоби розміщування у Київській області, складено за [16, 17]

	Кількість колективних засобів розміщування, од	Кількість місць у колективних засобах розміщування, од	Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування
2011	142	15353	222121
2012	134	14945	232239
2013	170	16572	242648
2014	164	16578	224780
2015	158	16559	202471
2016	176	15744	294844
2017	162	13017	293519
2018	86	9489	374943

Таблиця 2.1.2

Готелі та інші об'єкти для тимчасового проживання у м. Києві, складено за [17]

Рік	Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	Кількість номерів	Житлова площа всіх номерів, тис. кв.м	Одноразова місткість, місць	Обслуговано приїжджих, тис. осіб
2000	95	7637	157,3	14478	810,2
2001	90	7815	163,0	14476	831,3
2002	94	7665	159,0	14098	867,1
2003	93	7529	160,2	13519	863,4
2004	96	8229	171,7	14801	961,4
2005	109	8246	192,5	14757	974,1
2006	117	8627	196,8	15589	1112,4
2007	123	9112	217,6	16377	1195,8
2008	125	9415	226,0	16907	1224,8
2009	141	10064	246,4	18980	958,2
2010	133	9807	239,7	18582	1144,7
2018	140			20662	1214,9

У Києві за категорією комфортності функціонують такі готелі:

«*****» – це лише 5 готелів на 931 номер (Прем'єр Палац, Фейрмонт, Опера, Хаятт Рідженсі Київ та ІнтерКонтиненталь Київ);

«****» – 28 готелів на понад 1500 номерів (з них найвідоміші Редісон САС, Дніпро, Київ, Салют, Президент-готель, Національний, Рів'єра на Полоді,

Поділ-Плаза, Вісак, Піросмані, Фараон та ін.);

«***» – 19 готелів на 3186 номери;

«**» – 20 готелів на 1133 номерів;

«*» – 7 готелів на 176 номерів.

Відповідно до проекту «Програми розвитку туризму та туристичної інфраструктури в Київській області на 2017-2018 роки», дохідна частина від туризму та супутніх послуг (включно з торгівлею) в структурі ВРП Київської області – менш ніж 2%, де часта туризму складає менш ніж 0,4%.

Зокрема в документі чільне місце посідає SWOT-аналіз Київської області, де у виявлених слабких сторонах наголошено на основних проблемах області, таких як:

- відсутність туристичного ринку та системного розвитку (немає єдиної концепції розвитку та роботи з існуючими суб'єктами та об'єктами туристичного ринку);

- недосконалість туристичної інфраструктури та послуг сучасного рівня та їх невідповідність міжнародним стандартам;

- відсутність інформаційного забезпечення для туристичних продуктів;

- недооцінка значення туризму для розвитку регіону;

- зростання кількості підприємств туристичного бізнесу у «тіньовому» секторі [66, 94].

У той же час, стратегія розвитку Київської області до 2020 року наголошує, що на сьогодні найбільш динамічно зростаючим сектором світового туристичного господарства є сфера сільського зеленого туризму. Розвиненими місцями зеленого туризму є села Білоцерківського, Богуславського, Вишгородського, Кагарлицького, Переяслав-Хмельницького районів [78].

В документі Програми розвитку малого і середнього підприємництва в Білоцерківському районі на 2015-2016 роки передбачалося залучення суб'єктів малого підприємництва до реалізації інноваційних проектів, а саме сприяння створенню маршрутів «зеленого» (сільського), культурно-етнографічного туризму, проведення тренінгів «Щодо організації зеленого туризму» [18].

Стратегія розвитку Білої Церкви до 2025 року наголошує на поєднанні туризму та оздоровлення – тобто оздоровчого туризму, що може стати одним з перспективних напрямів туристичної галузі міста.

Також перспективним напрямом може стати і промисловий туризм, об'єктами якого можуть бути діючі промислові підприємства Білої Церкви. Має перспективу потужний і недостатньо використаний потенціал розвитку історико-краєзнавчого, екологічного, екскурсійного, гастрономічного туризму тощо [19].

Використовуючи дані статистичних бюлетенів за 2014-2018 роки, проаналізуємо динаміку кількості суб'єктів туристичної діяльності в Київській області (табл. 2.1.3).

Таблиця 2.1.3

Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності в Київській області в 2014-2018 роках, складено за) [87]

Рік	Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні	Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Київській обл.	Частка суб'єктів туристичної діяльності Київської області в структурі країни, %	Середній показник кількості суб'єктів туристичної діяльності (на 1 область)
2014	3885	104	2,67	111,6
2015	3182	90	2,82	95,6
2016	3506	119	3,39	106,6
2017	3469	116	3,3	133
2018	4293	217	5,1	165

Відповідно до даних таблиці 2.1.3, можна простежити збільшення кількості суб'єктів туристичної діяльності в 2018 році в порівнянні з попереднім роком і аналогічне збільшення кількості суб'єктів в 2017 році. Говорячи про частку суб'єктів туристичної діяльності Київської області в структурі країни, то за три останні роки вона зростала і на 2018 рік склала 5,1% у загальній частці.

Середні показники кількості суб'єктів туристичної діяльності за 2014-2018 рр. були низкими за кількість суб'єктів в досліджуваній області (217 та

116). Щодо 2018 року, то в області налічувалось 217 суб'єктів, де середній показник склав 165, тобто показник перевищив нормативне значення.

Показник середньооблікової кількості штатних працівників суб'єктів туристичної діяльності у 2018 році становила 130 осіб (середнє по областях – 171 ос.), 2017 році – 92 ос. (середнє по областях – 145 ос.), 2016 році – 104 ос., (середнє по областях – 147 ос.), тобто значення показника в минулому (2016) році наближається до середнього значення.

Частка Київської області в доході від надання туристичних послуг всієї країни у 2014 році склала 0,67%, в 2015 році - 0,89%, у 2016 році – 1%, у 2018 – 7% від реалізації путівок, тобто значення області для отримання доходу країною зростає з кожним роком.

На території Київської області під охороною держави перебуває близько 6000 об'єктів культурної спадщини, з них 2010 – пам'ятки археології, 1164 – пам'ятки історії, 164 – пам'ятки архітектури. Серед визнаних туристично-культурних центрів області, наведеними в «Стратегії розвитку Київської області на період до 2020 року», чільне місце займає місто Біла Церква [78].

У Програмі розвитку малого і середнього підприємництва в Білоцерківському районі на 2015-2016 роки було заплановано досягнення наступних показників: кількість створених робочих місць - 890 од. (815 од. - на початку створення Програми), кількість фізичних осіб-підприємців - 2450 ос. (2379 ос. на момент створення Програми) [18].

Бюджет міста на 2017 рік за видатками по загальному фонду (з урахуванням внесених змін) затверджений в сумі 1 471 534 807 грн., тоді як на 2016 рік за бюджет був затверджений в сумі 1 097 152 717 грн. Де було передбачено видатки на культуру (Відділ культури і туризму) в сумі 40 398 570 грн., тоді як в 2016 році даний показник склав 33 530 507 грн [23]. Отримані дані говорять про те, що видатки на культуру 2016 року становили 3,06% загальноміського бюджету, тоді як 2017 рік вони склали 2,75% бюджету міста, тобто частка бюджетування даної сфери знизилася.

Біла Церква – місто обласного підпорядкування, є крупним промисловим

і транспортним вузлом, адміністративно-господарським та культурно-побутовим центром не тільки для свого району, але й для міжрайонної системи розселення.

Відповідно до наведених в Програмі даних, на 2017-2018 роки планується досягти наступних показників якості та ефективності (табл. 2.1.4).

Таблиця 2.1.4

Прогнозні показники ефективності та якості Програми розвитку туризму та туристичної інфраструктури в Київській області на 2017-2018 роки, [87]

№	Назва показника	Одиниця виміру	Вихідні дані на початок дії Програми	Етапи виконання Програми		Всього витрат на виконання Програми
				2017 рік	2018 рік	
	Показники ефективності Програми					
1.	Збільшення кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності	осіб	11560	13000	15500	10800,0
2.	Збільшення кількості екскурсантів	осіб	1312	1500	1700	
3.	Завантаженість колективних засобів розміщення	коєф*	0,14	0,17	0,5	
	Показники якості Програми					
1.	Збільшення частки надходження туристичного збору по Київській області	%	100	+103	+108	10800,0
2.	Збільшення частки завантаженості колективних засобів розміщення в Київській області	коєф	17	20	30	

Досліджуючи питання щодо залучення інвестицій до Білої Церкви, було проаналізовано Програму розвитку м. Біла Церква до 2025 року [19]. Відповідно до даного документу, у місті було п'ять невдалих спроб інвестиційних програм, так і не реалізованих (наявні підприємства зацікавлені платити низьку зарплату). 84% бюджету виділяється на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист, тобто бюджет можна охарактеризувати більше як споживчий, ніж інвестиційний. Підприємницьке середовище і нині потребує

підтримки та зміцнення, адже багато компаній дотримуються позиції «нульової рівноваги» (ситуація нестабільна, тож ані інвестицій, ані нових працівників).

Згідно стратегічних цілей міста, до 2025 р. планується залучити до 250 млн. дол. інвестицій, за допомогою яких буде створено нові робочі місця та якісно оновлено вже існуючі. МСП відзначають наявність сприятливого бізнес-клімату, тоді як соціально-економічний розвиток міста ґрунтується на основі вибраних розумних спеціалізацій, зокрема на туризмі.

Зокрема стратегічною ціллю є покращення іміджу міста, який має бути посилений надійними та ґрунтовними справами, подіями, запровадженими соціальними й економічними новаціями, досягненнями та здобутками, широко висвітленими в мас-медіа й відомими в регіоні та за його межами. Місто має сформувати й підтримувати позитивний імідж, який згодом перетвориться на бренд. Заходи в рамках даного пріоритету повинні привести до створення більшої кількості робочих місць і мають залучити додаткові інвестиції, особливо до сфери туризму, креативного й розважального бізнесу. Усі ці репутаційні чинники згодом капіталізуються та стануть потужним привабливим чинником для бізнесу й туризму.

Основні запропоновані заходи в рамках пріоритету іміджу міста наступні:

- розробити загальну стратегію та кампанію про Білу Церкву;
- розробити стратегію та план для залучення нових туристів;
- розвивати туристичну інфраструктуру; побудувати тематичний парк у Білій Церкві;
- зміцнити можливості оздоровчого (бальнеологічного) і спортивного туризму в Білій Церкві;
- дослідити близькість столиці Києва; відремонтувати головну площу міста.

Для досягнення необхідних результатів потрібна реалізація даного пріоритету, що відбуватиметься у 5 етапів:

Етап 1: сформулювати позитивну кампанію про Білу Церкву.

Етап 2: підготувати техніко-економічне обґрунтування парку розваг у

Білій Церкві.

Етап 3: підготувати концепцію відродження медичного туризму.

Етап 4: підготувати концепцію реконструкції головної площі.

Етап 5: підготувати концепцію громадського простору, рекреаційних зон і набережної річки Рось.

Головна мета залучення туристів та створення міського культурного простору спрямована на здійснення декількох ключових заходів, які повинні збільшувати кількість відвідувачів щороку. Близькість до 4-мільйонного Києва має стати основним активом. Відзначається створення Тематичного парку розваг – особливого типу парку розваг, який ретельно продуманий під певну тему або декілька тем та бальнеологічні можливості міста.

У рамках цього проекту передбачено наступні заходи [24] :

- розробка стратегії та плану залучення нових туристів;
- розвиток туристичної інфраструктури (готелі, ресторани, маршрути, музей народних майстрів Київської області);
- формування каталогу туристських маршрутів Білої Церкви;
- створення креативної зони в місті (для народних майстрів, творчих студій, митців, музикантів, фотографів, дизайнерів) ;
- розвиток і підтримка культурних національних традицій. Збереження історичного надбання міста;
- популяризація міста як центру бальнеологічного оздоровлення;
- відновлення рекреаційних зон. Очистка р. Протока та р. Рось;
- будівництво тематичного парку в Білій Церкві для активного відпочинку й розваг;
- вивчення думки, чи парк «Олександрія» може бути основним магнітом для туристів;
- дослідження близькості до столиці Києва та переваг Білої Церкви як туристичного центру в регіоні (три області) ;
- організація конкурсів проектів на реконструкцію низки важливих міських просторів: центральної площі, меморіалу Небесної сотні, центрального

пляжу, парку Шевченка;

- поліпшення стану благоустрою центральної частини міста: оновлення фасаду будівель, впорядкування вивісок та рекламних площин, догляд за зеленими насадженнями;

- облаштування громадських культурних просторів, що сприятимуть розвитку й згуртуванню громади та приваблять туристів;

- розробка міської програми з культурними та освітніми заходами;

- розробка та створення міського культурного простору.

Київ щороку відвідує п'ять мільйонів гостей, і ця цифра постійно зростає. Туристична галузь приносить до річного бюджету столиці понад 200 мільйонів гривень. А для економіки міста туристична галузь – це понад 10 мільярдів гривень доходу і більше тисячі робочих місць. Київ має колосальний туристичний потенціал. Завдяки професіоналам туристичної галузі у гостей Києва залишаються найкращі враження про українську столицю.

Зі свого боку міська влада докладає всіх зусиль для розвитку інфраструктури, збереження пам'яток, організації подій. У столиці щорічно відбувається церемонія нагородження найкращих представників туристичного бізнесу міста Kyiv Tourism Awards 2018. Згідно з повідомленням, переможцями престижної міської туристичної нагороди стали [88]:

- найкращий туристичний оператор з внутрішнього і в'їзного туризму – «Пан Юкрейн»;

- найкращий туристичний оператор з виїзного туризму – Coral Travel;

- найкращий готельний комплекс 5* – Fairmont Grand Hotel Kyiv;

- найкращий готельний комплекс 4* – Mercure Kyiv Congress;

- найкращий готельний комплекс 3* – Premier Hotel Rus;

- найкращий хостел – Dream Hostels;

- найкращі апартаменти – Senator Apartments;

- найкращий авіаперевізник – МАУ;

- найкращий заклад харчування за відгуками туристів – Queen Country Club;

- найкращий у номінації подієвого туризму – U-Park;
- найкраща туристична локація Київського регіону – зоопарк «12 місяців»;
- найкраще екскурсійне бюро міста Києва – «Цікавий Київ».

Нагороду за розвиток активного виду туризму отримав Adventure Tours in Ukraine, а за найкраще зображення міста Києва в аудіовізуальному творі – «Атом Фільм» (ТМ Radioactivefilm). Послом Києва (Ambassador of Kyiv) стала блогер та екскурсовод Юлія Бевзенко.

Отже, проведений аналіз перспектив розвитку туризму в Київській області, дозволив сформулювати основні напрями реалізації стратегії розвитку. Так наявність великого туристично-рекреаційного потенціалу та його комплексна оцінка дозволить створити та реалізувати Стратегію розвитку туризму столичного регіону, а створення єдиного концептуального підходу в формуванні та просуванні туристичних продуктів сприятиме вирішенню проблеми розвитку туристичної сфери. Важливим напрямом у просуванні регіональних міст на туристичному ринку є акцентування уваги на бальнеологічному оздоровленні та створити позитивний імідж міських поселень можливо шляхом запровадженням соціальних й економічних новацій, які в перспективі сприятимуть створенню бренду міст. Також з метою посиленого розвитку туристичної сфери потрібна активізація діяльності малого та середнього підприємництва, адже підприємницьке середовище на даному етапі потребує підтримки та зміцнення і залучення інвестиції для розвитку туризму у середніх та малих містах Київської області.

Далі будемо аналізувати сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в області.

2.2. Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в області

На території України у 2017-2018 рр. на обліку перебували 1 928 закладів санаторно-курортного господарства, з них більшість (1 419 або 64 %) мали

сезонний характер своєї діяльності (рис. 2.2.1). Це цілком відповідає географічному положенню території України, де протягом року природні умови значно змінюються. Для санаторіїв та закладів із переважанням медичного інфраструктурного комплексу характерна їх цілорічна діяльність. Тобто кліматична складова у здійсненні лікувальних процедур в них не основна. Натомість сезонні заклади представлені переважно будинками та базами відпочинку.

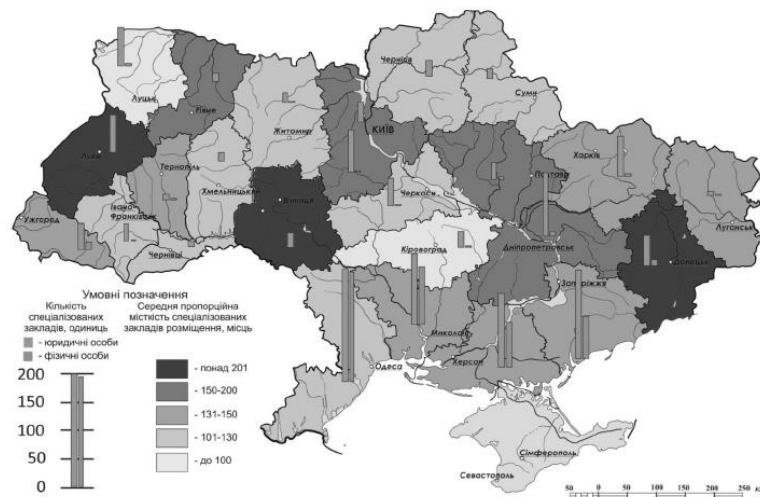

Рис. 2.2.1. Кількість та місткість закладів санаторно-курортного господарства України у 2014 р., [5]

У структурі спеціалізованих закладів розміщення курортно-лікувального спрямування найбільшу вагу мають бази відпочинку (крім турбаз). На них припадає понад 71 % від усіх закладів. За типом власності абсолютна більшість із них приватні. На другому місці перебувають санаторії (10%), які представлені переважно об'єктами державної власності зі значним строком (понад 20 років) постійного надавання послуг. Ці інфраструктурні комплекси створювалися ще за радянських часів і у більшості потребують суттєвої модернізації. На третьому місці – санаторії-профілакторії та дитячі санаторії (близько 6 % ринку кожен). Ці заклади характеризуються умовами, близькими до тих, у яких перебувають власне санаторії. Четверте місце посідають пансіонати відпочинку (73 одиниці, або близько 4 % ринку). Решта категорій менш представлені. Кількісно серед курортно-лікувальних закладів

переважають бази відпочинку, а найменше представлені бальнеогрязелікарні та супутні заклади (всього 3 заклади з 1928 р.). До таких закладів належать лікарні у Моршині, Знам'янці та Трускавці.

Згідно з наявною статистичною інформацією, заклади курортно-лікувального спрямування в Україні не користуються великим попитом серед іноземних відпочивальників. Так, негромадянами України протягом 2014 календарного року були 24 399 клієнтів або лише 1,5 % від загальної кількості відпочилих. Це свідчить про проблеми як реклами таких закладів за кордоном, так і про їх загальний матеріальний стан. Збільшення кількості іноземних відвідувачів дозволить збільшити середній прибуток від одного відпочивальника, оскільки Україна оточена переважно державами з дещо вищими прибутками населення. Найбільша частка серед іноземців, що оздоровилися в Україні, належить громадянам Молдови (понад 50 % усіх оздоровлених іноземців) й Росії (понад 13 %), далі йдуть громадяни Білорусі (11 %) та Азербайджану (10 %). У цілому серед іноземців українські санаторно-курортні заклади найпривабливіші для жителів саме ближнього зарубіжжя та країн колишнього СРСР. Із країн далекого зарубіжжя найбільше прибулих було з Німеччини, Латвії, Польщі та США (понад 100 відпочивальників із кожної країни). Щодо закладів, у яких найчастіше відпочивали іноземці, найбільшу питому вагу мали санаторії (понад 70 %) та санаторії-профілакторії (близько 9 %). При цьому протягом 2014 р. у бальнеологічних лікарнях не оздоровився жоден пацієнт-іноземець.

Чимало закладів уже стали непрацюючими, особливо це стосується баз відпочинку (265 із 308 колись працюючих). Частина з них останніми роками зазнала збитковості і не працювала через реалізацію процедури банкрутства, частина перебуває у приватній власності і питання роботи чи не роботи закладу залежить від його власника.

Загалом на загальнодержавному рівні заклади з розгорнутою медично-лікувальною інфраструктурою переважають на заході країни, а також у м. Київ.

У Київській області налічується 0,3 тис. га земель оздоровчого

призначення, у тому числі 5 об'єктів оздоровчого призначення на площі 0,2 тис. га. Основними користувачами земель оздоровчого призначення є водогосподарські підприємства (191,4 га), організації, підприємства і установи оздоровчого (117,4 га) та рекреаційного (15,5 га) призначення, а також заклади фізичної культури та спорту (1,6 га) [3].

Мережа санаторних закладів Київщини представлена 46 об'єктами. Загальна місткість закладів курортного лікування становить близько 10,2 тис. місць, площа – 382,8 га. Кількість дитячих оздоровчих закладів становить 237, де можуть відпочивати понад 40 тис. дітей. Мережа закладів відпочинку (з урахуванням тих, що функціонують періодично) включає 40 будинків та пансіонатів, 30 оздоровчих таборів, водноспортивних і веслувальних баз, 13 спортивно-риболовецьких баз. Загальна місткість закладів відпочинку (без спортивних баз) становить 16,0 тис. місць.

Використання земель оздоровчо-го призначення повинно бути спрямоване на розвиток курортів, сана-торно-курортних закладів, лікуваль-но-оздоровчих місцевостей, особливо цінних та унікальних природних ресурсів та загальнопоширених природних лікувальних ресурсів. Оголошення природних територій курортними та упорядкування існуючих об'єктів оздоровчого призначення повинно здійснюватися шляхом розробки спеціальних проектів землеустрою та встановлення меж і режимів округів і зон санітарної охорони.

Більшість рекреаційно-туристичних систем Київщини пройшли досить довгий період формування, деякі з них – понад 100 років.

Тому сьогодні їх можна вважати досить розвиненими, з достатньої кількістю кваліфікованих кадрів, налагодженою інфраструктурою та зручним транспортним сполученням.

На сучасному етапі рекреаційної освоєності території Київщини є три вже сформовані рекреаційні системи (Ірпінсько-Ворзельська, Пуще-Водицька та Конче-Заспівська) та ще три системи, що формуються (Миронівська, Білоцерківська та Богуславська).

Місто Ірпінь розташоване за 27 км від столиці, відоме як оздоровниця

державного значення. Виникло воно в 1902 році під час будівництва залізниці Київ – Ковель. Розташоване у мальовничій місцевості. місто Ірпінь широко відоме як кліматичний курорт.

В Ірпінському регіоні налічується близько двох десятків санаторіїв і профілакторіїв, будинків відпочинку, більше десяти таборів дозвілля і відпочинку.

За даними Держкомстату України у Київській області в 2019 р. оздоровлено 32372 дитини (табл. 2.2.1 та 2.2.2), що становить 27,4% від загальної кількості дітей шкільного віку. З них: дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – 2454 (79%), дітей-інвалідів – 1766 (32%).

Таблиця 2.2.1

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку [17]

	Кількість закладів, одиниць		У них місць, одиниць		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі заклади оздоровлення ¹	усього	у тому числі у закладах оздоровлення ¹	усього	у тому числі у закладах оздоровлення ¹
2000	200	15	4259	3449	23002	9680
2001	94	15	4230	3420	18078	10569
2002	69	15	4203	3360	18834	12664
2003	136	15	4280	3290	22467	12493
2004	338	14	3765	3095	41489	10598
2005	390	14	4020	2980	42346	10487
2006	363	13	3780	2810	38608	10071
2007	402	15	4262	3204	41776	11458
2008	410	14	4577	3050	39864	10910
2009	472	12	4150	2810	39090	8308
2010	522	15	4065	3450	37924	9495
2011	553	15	4363	3838	45239	11408
2012	477	10	3513	2758	34755	9060
2013	520	10	3693	2708	47214	10109
2014	400	13	4668	3508	41343	10833
2015	382	12	4315	3188	30566	9880
2016	433	13	4860	3247	35804	11811
2017	415	11	4703	3013	34819	9393
2018	453	4	3705	1075	31910	3202
2019	443	4	3973	1150	32572	3390

Найкращі показники оздоровлення дітей у таких містах Київської області:

Ржищів (71,4% до загальної кількості дітей), Бровари, (64,6%), Славутич (62,4%), Біла Церква (54,8%), Переяслав-Хмельницький (52,3%), Бориспіль (43,9) та Фастів (43,4%), а також в Іванківському (55,6%), Васильківському (52,4%), Макарівському (48,3%), Миронівському (47,2%), Києво-Святошинському (47,0%) та Бориспільському (45,2%) районах.

Упродовж літа 2018 р. в області було організовано роботу 338 оздоровчих таборів із забезпеченням харчування, в яких відпочило 41,5 тис. дітей що становить всього 2% від загальної кількості оздоровлених.

Таблиця 2.2.2.

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади Київської області) [16]

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії–профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
1995	22	3,3	9	0,7	5	0,5	131	18,1
1996	22	3,2	7	0,6	5	0,5	128	16,3
1997	22	3,4	7	0,6	6	0,5	133	16,5
1998	22	3,5	6	0,6	6	0,9	131	15,4
1999	21	3,5	6	0,5	6	0,7	127	15,5
2000	20	3,0	6	0,5	6	0,7	116	14,0
2001	16	3,0	5	0,4	6	0,8	113	13,3
2002	14	2,8	5	0,7	3	0,2	107	13,1
2003	14	3,0	5	0,9	3	0,2	98	12,0
2004	14	2,8	4	0,4	3	0,2	95	11,4
2005	14	2,8	4	0,4	3	0,2	91	10,5
2006	14	2,9	5	0,8	3	0,2	58	8,7
2007	14	2,6	5	0,8	3	0,2	57	8,4
2008	13	2,2	6	0,7	2	0,2	60	8,8
2009	13	2,3	6	0,8	2	0,2	59	8,6
2010	13	2,3	5	0,5	2	0,2	60	8,5
2011	13	2,2	5	0,5	1	...	62	8,8
2012	12	2,2	5	0,5	1	...	56	8,2
2013	12	2,2	5	0,6	1	...	57	8,2
2014	11	2,1	5	0,6	1	...	56	8,3
2015	12	2,4	4	0,6	1	...	52	7,9
2016	12	2,4	3	0,5	1	...	42	6,4
2017	10	2,1	2	0,5	1	...	36	4,6

Основними чинниками покращення ситуації в напрямку соціального оздоровлення дітей та молоді стало: проведення співбесід з відповідальними працівниками місцевих органів виконавчої влади стосовно фінансового

забезпечення та стану підготовки закладів відпочинку до літнього оздоровчого періоду, збільшення кількості дітей, охоплених оздоровчими заходами, а також надання пілг дитячим оздоровчим закладам зі сплати місцевих податків і зборів; проведення семінарів-тренінгів для організаторів літнього відпочинку та оздоровлення дітей.

У процесі аналізування діяльності санаторіїв у регіонах України виявлено, що чинники її активізації передусім визначаються природно-рекреаційним потенціалом територій. Застосування статистичного інструментарію дозволило виокремити шість кластерів за рівнем розвитку ринку санаторних послуг: I – Львівська і Одеська обл., II – м. Київ; III – Вінницька, Закарпатська, Полтавська обл., IV – Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Харківська обл.; V – Волинська, Донецька, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Хмельницька, Чернівецька обл.; VI – Дніпропетровська, Житомирська, Кіровоградська, Луганська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська). Загалом ринку послуг санаторіїв у регіональному зрізі притаманні диспропорційність, асиметричність і неоднорідність.

Аналізуючи територіальну диспропорційність показників інфраструктури, зауважимо, що відрив Львівської та Одеської областей за часткою окремих показників (кількість – 13,6% та 10,0 %; загальна площа – 11,5% та 9,9 %; кількість ліжок (місць) – 16,8% та 17,7% відповідно) пояснюється розвинутою мережею санаторіїв в усталених рекреаційних зонах. Адже саме природні ресурси – клімат, мінеральні води, лікувальні грязі тощо – у поєднанні з морським купанням, сонцелікуванням, дієтотерапією, фізіотерапією, медикаментозним лікуванням та іншими заходами є визначальними у лікувально-профілактичній роботі санаторіїв. Натомість за значень показників кількості і місткості санаторіїв на рівні 3,6% у столиці, тут сконцентровано 37,5% від загальної площі цих закладів країни і 17,4 % – від житлової площі. При цьому, частка м. Києва за показниками підсистем, що характеризують трудовий потенціал, господарську діяльність і соціальну роль варіює у межах від 3,2 % (обслуговано дітей) до 5,0 % (кількість лікарів), а за

блоком показників, пов'язаних із наданням послуг іноземцям, – від 0,2% (фактично проведені ліжко-дні іноземцями) до 0,3 % (обслуговано іноземців). Тобто для столиці характерна концентрація надмірно крупних за територією санаторіїв, зорієнтованих на обслуговування вузького кола осіб, головним чином, дорослого населення.

Вітчизняні суб'єкти санаторно-курортної діяльності характеризуються забезпеченням лікування і відпочинку населення; приналежністю до медицини і до туризму; продукуванням соціальних і економічних ефектів; прямим та опосередкованим впливом на суміжні сфери; сприянням визнання популяризації України у глобальному рекреаційному процесі й у культурно-історичному розвитку. Чинна нормативно-правова база оперує неоднозначною типологією суб'єктів надання санаторно-курортних послуг.

2.3. Оцінка розвитку туризму в регіоні

Матеріальною основою рекреаційно-туристичного ринку Столичного регіону та вагомою структурною складовою його економіки стає рекреаційно-туристичний комплекс, для розвитку якого є необхідні природні умови, історико-культурні, матеріальні та трудові ресурси.

На розвиток рекреаційно-туристичного комплексу Київської області впливають такі основні групи чинників: природно-географічні, суспільно-географічні, історико-культурні та екологічні [5]. Серед природно-географічних чинників найбільший вплив на розвиток рекреаційно-туристичного комплексу мають: рельєф, клімат, ґрунти, лісові, водні та бальнеологічні ресурси.

Київська область розташована на півночі в басейні Середнього Подніпров'я в зоні Полісся і лісостепу. Більша частина області знаходиться на Правобережній Україні. На заході вона межує з Житомирською, на південному заході – з Вінницькою, на сході – з Чернігівською і Полтавською, на півдні – з

Черкаською областями України, а на півночі – з Гомельською областю Білорусі.

Клімат – помірно-континентальний, м'який, з достатнім зволоженням, середня річна температура становить $+7,2^{\circ}\text{C}$. Середня кількість опадів – 500-600 мм за рік. У цілому кліматичні умови сприятливі для відпочинку.

Особливе місце в рекреаційній привабливості належить лісовим та водним об'єктам. Лісами вкрито близько 675 тис. га території області. На північ від Києва ростуть мішані й частково хвойні ліси, у південній частині поширені дуб, граб, ясен та сосна. Найважливіша водна артерія області – Дніпро. У нього впадають притоки: Ірпінь, Тетерів, Стугна, Десна, Трубіж, Прип'ять. Загалом по території області протікає 177 річок. Значна частина річок області має довжину до 10 км, що обмежує їх використання, але наявність яких підвищує рекреаційне значення території та слугує невід'ємним елементом пейзажу. З рекреаційною метою використовуються водосховища. Привабливими для відпочинку є 55 водосховищ, найбільші з яких – Київське й Канівське та 2383 озер.

У складі природних ресурсів Київської області важливе значення мають бальнеологічні ресурси, зокрема мінеральні води, які сприяють розвитку санаторно-курортної рекреації. Налічується понад 500 джерел мінеральних вод. Цілющі радонові води Миронівки і Білої Церкви знайшли застосування у медицині. Об'єкти природно-заповідного фонду займають площу 408,2 тис. га [3]. Отже, природні умови та ресурси Київської області є сприятливими для розвитку рекреаційно-туристичного комплексу. Чинник суспільно-географічного положення Київської області займає серед інших дещо виняткове місце, оскільки положення кожного об'єкта господарського комплексу у просторі обумовлене впливом ряду причин і закономірностей. Суспільно-географічне положення Київської області є досить вигідним. Близькість області до державного кордону з Білоруссю сприяє розвитку культурних зв'язків.

Київська область має досить густу транспортну мережу та лежить на перехресті міжнародних залізничних, автомобільних, трубопровідних і електричних артерій. Територію області перетинають міжнародні транспортні

коридори зокрема, Пан'європейські (Крітські) коридори №3 та №9 (Фастівський район), №8 – Європа – Азія (Фастів – Навої) – Фастівський, Білоцерківський, Таращанський, Миронівський і Богуславський райони, №5 Баяшенсь – Ляньюньган (Баришівський, Яготинський райони). Через територію області пролягають автомагістралі міжнародного значення: Львів–Харків, Львів–Москва, Смоленськ–Одеса. Область має постійне залізничне сполучення з усіма регіонами України та країнами Європи. Аеропорт міжнародного класу «Бориспіль» – найбільші повітряні ворота України, через які здійснюються регулярні авіарейси у понад 30 держав світу.

Екологічний чинник є одним із найважливіших чинників розвитку рекреаційно-туристичного комплексу. Адже саме він характеризує стан певної території. Навіть за наявності великої кількості рекреаційних ресурсів і туристичних об'єктів, маючи величезний потенціал для лікувально-оздоровчої діяльності, різних видів туризму, але при цьому маючи незадовільний екологічний стан територія втрачає і привабливість, і рекреантів. Негативним чинником є те, що частина території Київської області постраждала внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Проте південні, південно-східні, південно-західні райони області характеризуються відносно сприятливою екологічною ситуацією.

Наявність на території регіону столичного центру з розвинутими промислово-виробничою, науковою, культурно-освітньою, побутовою та іншими сферами забезпечує здійснення організуючого впливу на розвиток рекреаційно-туристичного комплексу.

Важливим чинником розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Київської області є потреба ринку щодо пропозиції туристичного продукту, який має нові особливості та якості. Зважаючи на сучасні реалії, економічні можливості Столичного регіону, в т.ч. Київської області, мають особливе значення щодо розвитку та успішного функціонування рекреаційно-туристичного комплексу, особливо це стосується можливості залучення інвестицій до рекреаційно-туристичного процесу, формування цивілізованого

ринку рекреаційно-туристичних послуг, запровадження регіональної рекреаційної політики [4].

Давню історію Київського регіону засвідчують родові поселення мисливців палеоліту (20-15 тис. років тому) на території Києва, Фастова й села Добраничівки. Відомо понад 120 поселень та могильників доби міді (IV – III тис. до н. е.) і бронзи (III – початок I тис. до н. е.), залишених різними групами племен. На території Середнього Подніпров'я, що заселялася скіфами-орачами, виявлено близько 90 городищ, поселень та курганных могильників VIII – VII ст. до н. е. Найбільш значимі з них – Трахтемирівське, Хотівське, Ходосіївське городища.

Територія Київської області є частиною тих земель, де в I тис. н.е. сформувалося ядро великого східнослов'янського етнічного масиву. Біля сіл Зарубинців та Черняхова вперше досліджено могильники, що дали назву ранньослов'янським археологічним культурам – зарубинецькій та черняхівській. Трипільля – одне з найяскравіших культурних явищ в історії первісного суспільства всієї Європи, а досліджені знахідки є найбільшими з археологічних відкриттів XX ст..

Київщина – центр давньоруської княжої держави – Київської Русі. Літописні міста Київ, Вишгород, Чорнобиль, Переяслав, Богуслав свого часу стали визначними центрами могутньої держави, що мала значний політичний, економічний і культурний статус у Європі. З пам'яток давнини в населених пунктах області з княжих часів збереглися частини фундаменту величного храму Святих Бориса і Гліба (XI ст.) у Вишгороді, Дванадцяти Апостолів (XII ст.), Церква Володимира Мономаха (XI ст.) у Переяславі-Хмельницькому.

Київщина – край, багатий своєю історією, яку бережуть для нащадків музеї. Найвідоміші серед них – Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Яготинський державний історичний музей, Білоцерківський та Бориспільський державні краєзнавчі музеї та ін. Загалом у музеях Київщини зберігається понад 500 тис. експонатів. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» є одним із найбільших

заповідників не тільки Київщини, але й України. У його складі 23 тематичних музеї, 11 церковних споруд, 16 вітряків, 140 об'єктів історико-культурної спадщини, більше 170 тисяч експонатів музейного значення основного фонду: унікальні предмети часів трипільської культури, скіфських часів, козацької доби. Загальна площа заповідника 30,5 гектарів. Екскурсійними послугами НІЕЗ «Переяслав» щорічно користуються близько 300 тисяч відвідувачів. Їм пропонується відвідати музеї: «Заповіту» Т.Г.Шевченка, Меморіальний академіка В.Г.Заболотного, Археологічний, Козацької Слави, Трипільської культури, Меморіальний Г.С. Сковороди, Кобзарства, Діорама «Битва за Дніпро на Букринському плацдармі в районі міста Переяслава восени 1943 року», Українського одягу Середньої Наддніпрянщини, Народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини та ін. [2].

Багатство культурно-історичних пам'яток визначають роль Київської області як важливого рекреаційного регіону. Тут нараховується до 6 тисяч пам'яток археології, історії та мистецтва, які перебувають під охороною держави, 17 заказників, 35 пам'яток природи, 8 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва і 12 заповідних урочищ. Київська земля дала світові таких визначних державних мужів, як: Ярослав Мудрий, Іван Мазепа, Феофан Прокопович, І.М.Сошенко, П.П.Чубинський, Г.М.Косинка, І.С.Козловський, А.С.Малишко і багато інших видатних особистостей.

Переяслав-Хмельницький – найстаріше місто у Київській області. У літописних джерелах перші згадки про нього датуються 907 р.

Місто Ірпінь, розташоване за 27 км від столиці України Києва, відоме як оздоровниця державного значення. Виникло воно в 1902 р. під час будівництва залізниці Київ – Ковель. Розташоване у мальовничій місцевості місто Ірпінь широко відоме як кліматичний курорт. Тут налічується близько двох десятків санаторіїв і профілакторіїв, будинків відпочинку, більше десяти таборів дозвілля і відпочинку .

Біла Церква – найбільше місто Київської області, розташоване по обидва береги мальовничої річки Рось за 70 кілометрів від столиці України – міста

Києва. Засноване ще у 1032 р. Ярославом Мудрим (фортеця Юр'їв) Перлиною є Білоцерківський дендрологічний парк «Олександрія», закладений графинею Олександрою Браницькою наприкінці ХУІІІ – початку ХІХ ст.

У таблиці 2.3.1 наведено основні чинники та ресурси, які створюють передумови для інтенсифікації туристичних потоків до міста.

Таблиця 2.3.1

Туристичні ресурси та чинники, що формують туристичний потенціал м. Біла Церква) [81]

Розташування міста	84 км від Києва. Автошляхи: міжнародний (Санкт-Петербург - Київ - Одеса); регіонального значення – (Київ - Фастів - Біла Церква - Тараща - Звенигородка), (Біла Церква - Тетіїв - Липовець - Гуменне - /М-12/) та (Кременець - Біла Церква - Ржищів).
Природний потенціал	Ландшафтно-рекреаційна зона представлена прибережними територіями р. Рось та р. Протока. Налічується 4 парки, 10 скверів, 3 бульвари. Ботанічна пам'ятка місцевого значення - урочище «Голендерня». Пам'ятка загальнодержавного значення - дендропарк «Олександрія».
Рекреаційний потенціал	Розвідано родовище мінеральних радонових вод. Функціонує водолікарня та санаторій-профілакторій.
Історико-культурний потенціал	8 пам'яток архітектури та містобудування національного значення та 33 пам'ятки місцевого значення. Пам'ятка археології національного значення - «Городище літописного міста Юр'єв». Науковий об'єкт - генетичний фонд деревних, чагарникових, трав'янистих і квіткових рослин дендрологічного парку «Олександрія». Будівля гімназії (1843 р.), Костел Іоанна Предтечі Хрестителя (1812 р.) - нині органний зал, Зимовий палац (початок ХІХ сторіччя), Торгові ряди (1809-1814 рр.), Білоцерківська Велика хоральна синагога.
Релігійний туризм	9 храмів (з них 7 храмів УПЦ МТ)
Фестивалі	Фестиваль «Козацькі розваги»; фестиваль повітряних куль «Олександрійська феєрія», молодіжний фестиваль вуличного мистецтва «Вільна стіна».

Серед об'єктів культурної спадщини України, що занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, які не підлягають приватизації, в Київській області наявними є 24 об'єкти, зокрема в Білій Церкві - 4 об'єкти: Будівля гімназії (1843 р.), Костел Іоанна Предтечі Хрестителя (1812 р.), Зимовий палац (початок ХІХ сторіччя), Торгові ряди (1809-1814 рр.) [21].

Варто зазначити, що в місті присутній і науковий об'єкт, що становить

національне надбання. Даний об'єкт є унікальним, не піддається відтворенню, втрата або руйнування його матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки та суспільства. В Білій Церкві даний об'єкт представлений генетичним фондом деревних, чагарникових, трав'янистих і квіткових рослин дендрологічного парку «Олександрія» [22].

Ржищів – місто, що розташоване у гирлі річки Легличі, яке виникло на місці старовинного міста Івангорода, згадується у літописах ще в 1151 році.

Обухівський район знаходиться в центральній частині Київської області за 30 кілометрів від міста Києва. Обласний археологічний музей розташований на дніпровській кручі (с.Трипілля) на місці городища, де було давнє місто Трипілля. Експозиція музею розповідає про історичні події, які відбувалися на Київщині від палеоліту до кінця ХУІІІ століття. У музеї представлені старожитності зарубинецької, черняхівської, київської, колочинської, лука-райковецької, волинцівської та роменської культур.

Згурівський дендропарк був заснований у 60-х роках ХІХ ст. графом Кочубеєм і має 382 види дерев і кущів, завезених з Європи, Азії та Америки. Яготинський парк створений наприкінці ХУІІІ ст. князем Розумовським. Флора до парку була завезена з Європи, Азії та Америки. Ташанський парк (Переяслав-Хмельницький район) заснований князем Горчаковим наприкінці ХУІІІ ст. [2].

Київська область є новим регіоном сільського зеленого туризму. Розташування Київщини в помірному кліматичному поясі сприяє створенню комфортних умов як для літнього, так і для зимового відпочинку. В області розвинені народні промисли, туристичні маршрути, сільське господарство з виробництва екологічно чистої продукції. Береги Дніпра мало поступаються ландшафтами полонидам Прикарпаття, а джерела мінеральних вод конкурують за своїми цілющими якостями з кращими мінеральними водами України .

Київська область завжди була взірцем для інших, провідною в державі. Накопичений віками господарський досвід, працелюбність і талант її жителів сприяли збагаченню духовними і матеріальними надбаннями всього

українського народу. Створена поколіннями промислова і господарська база у поєднанні з новітніми технологіями дають змогу реалізовувати в ринкових умовах свої високі потенційні можливості, досягати вагомих результатів. Це самодостатній, колоритний регіон з чітко вираженими господарсько-економічними особливостями, своєрідними рисами побуту, духовного життя людей. Тут зароджувалися й міцніли державотворчі традиції українського народу, утверджувалися інновації, формувалися морально-етичні засади нації, готувалися національні кадри. Сучасна Київщина – один із найважливіших регіонів України, в якому відтворені найсуттєвіші риси буття нашого народу.

Відповідно до проекту Програми розвитку туризму в Київській області на 2017-2018 роки, загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації Програми, складає 10800,00 тис. грн. [16], зокрема вказано, що планується залучити кошти як обласного бюджету, так і державного (таблиця 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

Ресурсне забезпечення обласної цільової Програми розвитку туризму та туристичної інфраструктури в Київській області на 2017-2018 роки, [94]

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми	Етапи виконання програми		Усього витрат на виконання програми (тис.грн.)
	I етап	II етап	
	2017 рік	2018 рік	
Обсяг ресурсів, усього, у тому числі: Обласний бюджет	5300,0	5500,0	10800,0
	2340,0	5100,0	7440,0
Державний бюджет	360,0	0,0	360,0
Кошти небюджетних джерел	2600,0	400,0	1500,0

Основним завданням у розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Київської області має бути формування регіонального рекреаційно-туристичного комплексу, здатного задовольняти потреби населення регіону у відпочинку, санаторно-курортному лікуванні, туризмі, формування ринку конкурентоспроможних на міжнародному рівні рекреаційних послуг на основі ефективного і раціонального використання наявних природних та культурно-історичних ресурсів регіону спільно із дотриманням екологічних норм,

забезпечення комплексного розвитку території та підвищення якості життя населення.

Таблиця 2.3.3

Динаміка туристів у Київській області, складено за [16]

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього ¹	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2000	13645	130	963	12552
2003	47975	1636	19896	26443
2004	28102	1089	7734	19279
2005	19406	181	4306	14919
2008	27354	625	18395	8334
2009	19691	611	12717	6363
2010	30088	446	19247	10395
2011	12679	85	9724	2870
2012	18341	532	14645	3164
2013	24459	299	18511	5649
2014	13143	18	11465	1660
2015	11560	5	10207	1348
2016	25008	–	22569	2439
2017	36983	11	34811	2161
2018	66385	40	63025	3320

У таблиці 2.3.3 та рис. 2.3.1 показано динаміку чисельності туристів у Київській області.

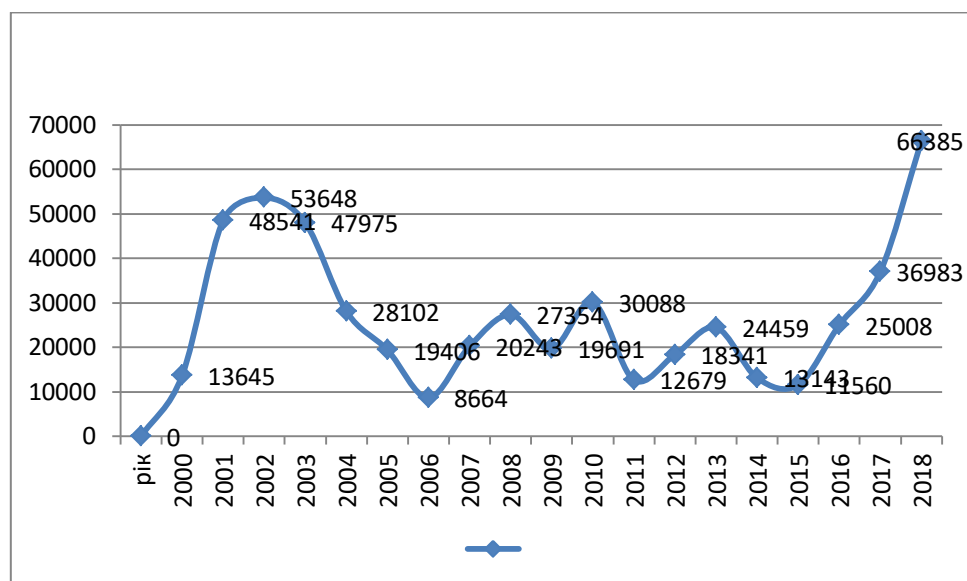

Рис. 2.3.1 Чисельність туристів у Київській області, складено за [16]

Станом на 1 січня 2019 р. у м. Києві (див. табл. 2.3.4 та рис. 2.3.2) зареєстровано 1093 підприємства: 845 туроператора, 64 з яких займаються в'їзним та внутрішнім туризмом, та 633 турагентів. Безпосередньо в туристичних підприємствах працює близько 6000 осіб.

Таблиця 2.3.4

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у м. Києві, за [17]

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього ¹	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2000	290899	97874	70731	122294
2001	504347	128817	162890	212640
2002	549644	142849	174786	232009
2003	746899	193239	248415	305245
2004	1009909	263120	421351	325438
2005	935918	170865	539989	225064
2006	1498794	207468	901269	390057
2007	1814052	286901	1116582	410569
2008	2088369	315984	1393126	379259
2009	1589834	257893	1024464	307477
2010	2047329	279141	1442252	325936
2011	944917	65725	786656	92536
2012	1768532	123703	1425459	219370
2013	2171181	97711	1855499	217971
2014	1850748	10658	1693363	146727
2015	1501985	8649	1333928	159408
2016	1841021	21143	1643728	176150
2017	2006088	27139	1758200	220749
2018	3550090	60062	3261115	228913

Враховуючи міжнародний досвід та наявний туристичний потенціал Києва, одним із основних напрямів розвитку туристичної діяльності протягом останніх років орієнтації туристичного сектора столиці на розвиток ділового, культурно-пізнавального та рекреаційного видів туризму (див. табл. Б.1-Б.9).

Збільшення кількості виставок і ярмарків, проведення міжнародних конкурсів, розширення кола їх учасників позитивно впливає на розвиток ділового та культурно - пізнавального туризму в місті.

Спортивно-оздоровчий, зелений (соціальний) та інсентів - туризм не є

провідними для Київщини, але в комплексі з основними видами дають певний економічний і, особливо, соціальний ефект.

За прогнозами, найбільший розвиток у найближче десятиріччя матимуть такі види туризму: діловий туризм, включаючи конгресивний та інсентів-туризм; культурно-пізнавальний туризм; туризм за інтересами; релігійний туризм.

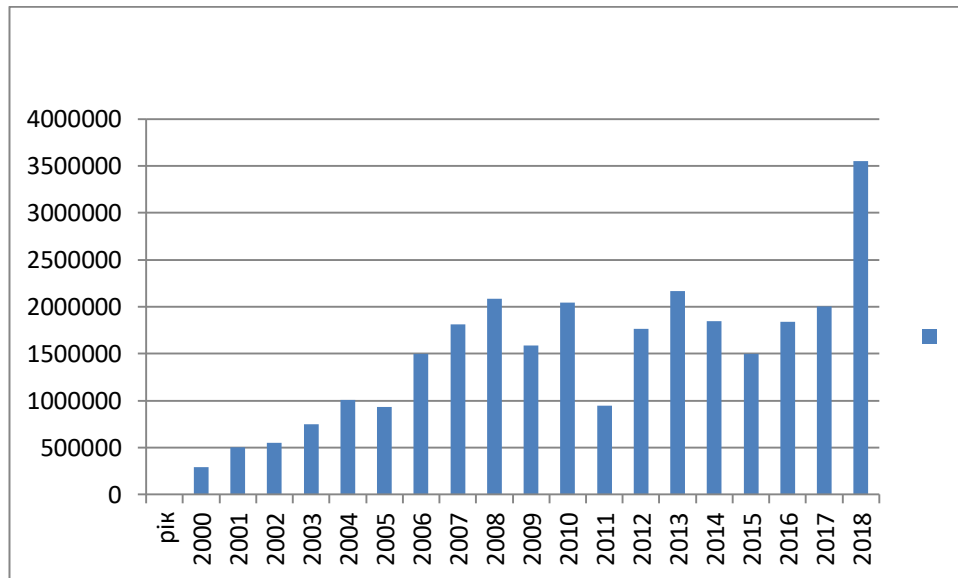

Рис. 2.3.2 Динаміка чисельності туристів у м. Києві, складено за [17]

Одним з перспективних і високоприбуткових сегментів ринку вважається конгресивний туризм. Так, біля 20% ділових людей у світі подорожують з метою взяти участь у різноманітних конгресах і конференціях. Київщина за своїм розташуванням має зайняти відповідне місце серед міст, що приймають туристів на конгреси, симпозиуми та інші заходи.

Також, провідним напрямом для Київщини є екологічний туризм. Головна мета екотуризму – збереження навколишнього середовища та забезпечення мінімального згубного впливу людини на природу. Можна організовувати як тематичні пізнавальні тури для любителів екотуризму, так і тури для відпочиваючих на курортах, з відвідуванням національних заповідників.

20 грудня 2019 року був презентований веб-сайт «Київщина туристична», де усі бажаючі, не відходячи від комп'ютера чи смартфона, можуть

«прогулятися» найцікавішими туристичними пам'ятками регіону. Так, на сайті kyivregiontours.gov.ua можна відвідати близько 20 локацій області в рамках 3D-турів, в тому числі з використання VR-окулярів. Це і музеї, і культові споруди, і меморіальні комплекси, і парки, і природні пам'ятки, і окремі міста. Одним з найцікавішим віртуальних турів став «Саркофаг» над четвертим енергоблоком ЧАЕС (м. Прип'ять). Це режимний об'єкт, на який допускається лише обмежене коло осіб, однак тепер в його середину хоч віртуально зможуть заглянути усі бажаючі. Окрім цього, на сайті доступні зручні карти місцевості, складені місцевими експертами, картографами та сертифікованими фотографами Google, а також доступні довідка про найцікавіші туристичні локації області та відеоролики, зняті з висоти пташиного польоту. Поки сайт працює лише українською мовою, однак, згодом планується створити англійську версію сайту для іноземних туристів. Також з часом планується поповнювати сайт новими туристичними об'єктами. Кампанію з оцифровування туристичних пам'яток Київщини та популяризації туристичного потенціалу Київської області присвячено п'ятьом основним напрямкам туризму: сімейному, релігійному, історичному, культурному та екологічному. Дана кампанія проводилася у рамках Програми залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату в Київській області на 2019-2021 роки. Активну участь у ній брали компанія СіЕфСі Біг Айдіас за підтримки Київської обласної державної адміністрації, а також експерти-картографи та сертифіковані фотографи Google. Раніше популярний сайт CNNTravel вніс Чорнобильську зону до переліку найяскравіших туристичних місць світу в 2019 році.

Отже Київська область на сучасному етапі має достатньо стрімкий розвиток, щорічне збільшення доходів громадян України приведе до більш інтенсивної туристичної діяльності і, зокрема, до збільшення чисельності споживачів з високими доходами. В майбутньому населення України буде характеризуватися як таке, що має підвищену якість життя. Відпочинок, подорожі, мистецтво, культура стануть основними елементами, які заповнять вільний час людини.

Таким чином, екреаційно-туристичний комплекс Київської області має значні перспективи для розвитку. Цьому сприяє наявність ресурсного потенціалу, ефективне використання якого, є необхідною умовою розвитку та створення потужної рекреаційно-туристичної бази. Значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти (лісові, водні), оздоровчі ресурси (мінеральні води), природно-заповідні об'єкти (національні історико-етнографічні заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо), території історико-культурного призначення (пам'ятки архітектури та містобудування, історико-архітектурні заповідники та ін.). Розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Київської області сприяють такі чинники як: суспільно-географічне положення, транспортний і демографічний чинники, а також чинник ринкової кон'юнктури, історико-культурна спадщина, відносно сприятлива екологічна ситуація.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті опрацьованої значної кількості наукових джерел і літератури автор дійшов наступних висновків.

1. Географічне положення Київської області, кліматичні умови, розвинута економіка – сприяє розвитку туристичної екскурсійної діяльності в досліджуваному регіоні.

2. Київська область має досить потужний природний рекреаційний потенціал для розвитку рекреаційної діяльності і туризму. Рекреаційні ресурси зосереджені практично на всіх категоріях земель за основним цільовим призначенням. Однак площа земель відповідних категорій недостатня і значно (у 3-5 разів) поступається нормативам прийнятих в країнах Європейського Союзу.

3. Багаті природні ресурси є придатними для різних видів туризму: спортивного, оздоровчого, пізнавального. Важливе туристичне значення мають річки Дніпро, Дністер, Прип'ять, це дозволяє використовувати Київський річковий транспорт. Особливою рекреаційною цінністю є лісові масиви Київської області. Важливе значення для зміцнення і відновлення здоров'я є санаторії, в яких лікують різні види захворювань: серцево-судинні, нервові та ін.

4. Київщина, володіючи чисельними та культурними цінностями зможе досягти значного економічного розвитку в туристичному бізнесі. Загально визнане значення пам'яток історії і культури ї важливою частиною культурної спадщини, що уособлює собою невичерпний інформаційний потенціал людства, є важливою ланкою пам'яті народу, носієм багатовікових традицій. На території Київської області є пам'ятки історії, архітектури, мистецтва багато з них – загальнодержавні, а деякі мають світове значення. Історико-культурні ресурси є одним з туристично-рекреаційних факторів, що впливають на розвиток індустрії туризму.

5. Дослідивши сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Київській області автор дійшла висновку, що туристична галузь області

характеризується позитивною та сталою динамікою. Київська область має розгалужену мережу автомобільних та залізничних шляхів, через її територію проходять автомагістралі міжнародного значення, залізничне сполучення з усіма регіонами України та країнами СНД, експреси в усі держави Східної Європи, аеропорт Бориспіль» - найбільші повітряні ворота України забезпечують розвиток туризму в Київській області.

6. Зростання чисельності туристів та обсягів наданих послуг, комплексний підхід до розвитку малого та середнього бізнесу у туристичній сфері створили новий імідж українського продукту.

7. Отже Київщина, володіючи історико-культурними, унікальними природно-рекреаційними ресурсами, вигідним географічним положенням зможе досягнути значного економічного ефекту в туристичному бізнесі. Особливе в інфраструктурі займають підприємства готельного та ресторанного господарства.

8. Туризм, як усе суспільне виробництво, переживає нині скрутний період, пов'язаний зі світовою фінансовою кризою, викликаними наслідками COVID-19. Але поступово іде процес відродження, і Україна вийде на новий рівень у туристичній сфері. Вирішення наявних і виникаючих проблем сприятиме створенню ефективної системи туристичного сервісу на рівні світових вимог та стандартів. Київщина на новому етапі розвитку стане рівноправним і конкурентоздатним партнером, посяде належне їй місце на карті міжнародної рекреації і туризму.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андренко І. Б. Фінансово-економічний аналіз підприємств туризму: підручник / І. Б. Андренко, Н. М. Влащенко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 308 с.
2. Андрушенко В. Ю. Значення та розвиток територіально-рекреаційної системи завдяки туризму / В. Ю. Андрушенко // Розвиток економічної системи в умовах глобалізації: Матеріали міжн. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2014. – С.87-90.
3. Архіпов В. В. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства / В.В. Архіпов, В. А. Русавська. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 342 с.
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 395 с.
5. Безуглий В. В. Геопросторові особливості санаторно-курортного комплексу України / В. В. Безуглий // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: геологія, географія. – 2016. – № 24 (2). С. 3 - 10.
6. Богатюк І.Г. Рекреаційні зони в Україні: стан та перспективи розвитку / І.Г. Богатюк // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. Серія: Право та державне управління. – 2011. – №4. – С.48-51.
7. Браймер Р.А. Основы управления в индустрии гостеприимства / Пер. с англ. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 195с.
8. Брунець Б. Р. Структурна побудова туристичної інфраструктури / Б.Р.Брунець // Географія та туризм. – 2010. – Вип. 9. – С. 54-58.
9. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг: Навчальний посібник / В. В. Величко. – Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. – 202 с.
10. Воловик Л. М. Особливості розвитку рекреаційно-туристичного

комплексу Столичного регіону (на прикладі Київської області) / Л. М. Воловик // Географія та туризм. – 2013. – Вип. 26. – С. 164-173. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2013_26_23.

11. Всесвітня туристична організація. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unwto.org/>.

12. Гайдук А. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг / А. Гайдук // Регіональна економіка. – 1999. – №2. – С.172-178.

13. Гальків Л. І. Санаторно-курортна діяльність: ринок послуг санаторіїв в регіонах України / Л. І. Гальків, І. Я. Кулиняк, М. В. Гербут [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/mar/9638/ilovepdfcom-18-26.pdf>.

14. Гарбар Г.А. Гостинність в соціокультурній сфері туризму як головний предмет філософського аналізу / Г.А.Гарбар [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/garbar.htm.

15. Глібовець В. Л. Суспільно-географічні аспекти дослідження міст як центрів туризму (на прикладі Столичного суспільно-географічного району) [Текст]: автореферат... канд. географічних наук, спец.: 11.00.02 – економічна та соціальна географія / Глібовець В. Л. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2011. – 24 с.

16. Головне управління статистики у Київській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/content/p.php3?c=708&lang=1>.

17. Головне управління статистики у м. Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=2697&lang=1>

18. Господарський кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №18, №19-20, №21-22, ст.144): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

19. Гринюк Т.А. Рекреаційні системи Київщини (географічний аналіз) // Туристичні ресурси України: Збірник наукових статей. –К.: ФПУ, 1996.

20. Дмитрієва К. Територіальна організація ресторанного господарства Київської агломерації / К. Дмитрієва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2015. – №1 (63). – С. 79-82.

21. Дрокіна Н. І. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Донецького регіону / Н. І. Дрокіна // Вісник ДІТБ. – 2013. – № 17. – С. 219-224.

22. Дуда Ю.І. Культурно-історичні аспекти становлення закладів гостинності в Західній Україні / Ю.І. Дуда, Б.П. Яцишин // Інновації в управлінні асортиментом, якістю та безпекою товарів і послуг: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24 листопада 2016 р.). – Львів: Растр-7, 2016. – С. 313-316.

23. Дудник І. М. Авіатранспортна система України як елемент туристичної інфраструктури / І. М. Дудник, О. А. Борисюк // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 20. – С. 90-97.

24. Жупаненко А. В. Дослідження поліфункціональних сегментів неявної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери національного господарства / А. В. Жупаненко // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – №1 (7). – С. 18-22.

25. Загальне положення про санаторно-курортний заклад. Постанова КМУ від 11.07.2001 № 805. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dp_20010711_805.html.

26. Земельна реформа на регіональному рівні (на прикладі Київської області за 1991-2011 роки) / Й.М. Дорош, С.О Осипчук, М.П. Стецюк, О.С.Дорош. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. – 188 с.

27. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – Київ, 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

28. Інвестиційний паспорт . Київська область. – К. 2012. – 46 с.

29. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження // ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. – Київ, 2017. – 108 с.

30. Карсекін В. І. Проблеми управління рекламною діяльністю на

підприємствах ресторанного господарства / В. І. Карсекін, Н. П. Воробйова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – Х., 2008. – Вип. 1 (7). – С. 497-506.

31. Кіптенко В. К. Продукт туристичної території / В. К. Кіптенко // Географія та туризм. – 2010. – Вип. 9. – С. 119-124. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2010_9_24.

32. Ковтуник І. І. Туристична інфраструктура та її складові елементи / І.І.Ковтуник // Вісник Кам'янець-Подільського національного ун-ту ім. Івана Огієнка. Економічні науки. – 2014. – Вип. 9. – С. 380-382. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2014_9_88 (дата звернення 23.04.2020).

33. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

34. Корнева Д. А. Проблеми розвитку інфраструктури туризму / Д.А.Корнева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.

35. Корнева Д. А. Формирование туристической инфраструктуры на промышленных территориях / Д.А. Корнева // Вісник ДІТБ. – 2012. – №16. – С.103-108.

36. Косманев А.Л. Туристская инфраструктура в региональных исследованиях / А.Л. Косманев // Вестник ВГУ. Серия: География. Геоэкология. – 2012. – № 2. – С. 5-12.

37. Кошарний В. О. Загальна характеристика поняття "туристична інфраструктура" / В. О. Кошарний // Молодий вчений. – 2016. – № 4. – С. 96-49. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_26 (дата звернення 24.04.2020).

38. Кривега К. В. Туристична інфраструктура: поняття та складові / К.В.Кривега // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2005. – Вип.21. – С.118-124.

39. Кулеш В.Г. Перспективи розвитку промислового туризму в світі та Україні / В.Г. Кулеш // Вісник ДІТБ. – 2010. – №14. – С.90-95.

40. Курортні ресурси України. Вип. IV. Ч. I. – К.: Лтд, 2005. – 155 с.

41. Курочка О. І. Особливості функціонування аеропортів як об'єктів туристичної інфраструктури / О. І. Курочка // Географія та туризм. – 2013. – Вип. 25. – С. 222-228. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2013_25_30 (дата звернення 03.04.2020).

42. Куценко В. Природно-інфраструктурний потенціал туристичного бізнесу та шляхи його ефективного використання / В. Куценко, А. Решетняк // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2011. – № 2011. – С. 55-61. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epod_2011_2011_10 (дата звернення 03.04.2020).

43. Лісове господарство України: проблеми та перспективи. – К.: Міжвідомча аналіт.-консультат. рада з питань розвитку продукт. сил і виробн., відносин, 2003. – 178 с.

44. Лісовий кодекс України. – К.: Мін. лісгосп України, 1994. – 56 с.

45. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України: Навч. посіб. / О.О. Любіцева, С. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – Київ: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

46. Мазур В. Індустрія гостинності – ефективний інструмент розвитку туристичного бізнесу / В. Мазур // Журнал європейської економіки. – 2015. – Т.14. – № 3. – С. 273-286.

47. Мітюк О.В. Оцінка привабливості туристичних об'єктів і територій Столичного регіону / О.В. Мітюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.

48. Модернізація туризмознавства: теорія і практика партнерства: монографія / За ред. Г.П. Скліяра. Полтава: ПУЕТ, 2015. 372 с.

49. Никитюк Т. Л. Інфраструктурне забезпечення туристичного ринку / Т.Л. Никитюк // Економічні науки. Серія: Економічна теорія та економічна історія. – 2014. – Вип. 11. – С. 113-122. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnet_2014_11_15 (дата звернення 09.04.2020).

50. Новикова В.І. Види туризму: регіональне поширення, вплив на інфраструктуру / В.І. Новикова // Перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні: регіональні аспекти: зб. тез за матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-

конф. / ред. кол. А.Л. Бержанір та ін. (м. Умань, 22 березня 2013 р.). – Умань: Візаві, 2013. – С.242-244.

51.Новикова В.І. Звичайна та специфічна інфраструктура рекреаційної діяльності / Новикова В.І. // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції "Туризм і гостинність: вчора, сьогодні, завтра" (м. Черкаси, 12-13 жовтня 2016 р.). – Черкаси: Третьяков О.М., 2016. – С.156-160.

52.Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2017 року : стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 55 с.

53.Основи законодавства про охорону здоров'я: Закон України (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.04.20).

54.Осипенко К. В. Методика оцінки конкурентних переваг туристичної привабливості регіону [Текст] / К. В. Осипенко // Формування і реалізація стратегії розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за наук. ред. О. В. Булатової. – Маріуполь : МДУ, 2013. – С. 49-62.

55.Откройте для себя направление Киевская область [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.tripadvisor.ru/Tourism-g2693129-Kiev_Oblast-Vacations.html.

56.Паньків Н. Еволюція транспортної інфраструктури Європи та її вплив на розвиток мандрівництва і туризму / Н. Паньків // Вісник львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Випуск 43. – Ч. 2. – С. 39-47.

57.Панасюк К. А. Вплив концепції сталого розвитку на формування іміджу туристичного регіону / К. А. Панасюк, М. О. Смикова // Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку: I міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси: Брама-Україна, 2012. – С. 573-578.

58.Організація туризму: підручник / І.М. Писаревський, С.О. Погасій, М.М. Покоłodна та ін.; за ред. І.М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 541 с.

59.Поклонский Ф. Е. Влияние туристической инфраструктуры на развитие туризма / Ф. Е. Поклонский // Вісник ДІТБ. – 2011. – № 1 (15). – С.

205-208.

60.Полтавець А.М. Рекреаційний потенціал Київської області / А.М.Полтавець // Землеустрій, кадастр, моніторинг земель. – 2015. – №4. – С. 72-81.

61.Попович С.І. Туристично-екскурсійні ресурси України: Вступ до проблеми // Туристичні ресурси України. – К.: Типографія ФПУ, 1996. – С. 13.

62.Послуги туристичні, засоби розміщення: Національний стандарт України (ДСТУ 4527:2006): [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1091-11>.

63.Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. нормативно-правових актів; під заг. ред. проф. В.К. Федорченка. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 640 с.

64.Природно-заповідний фонд Київщини: довід. вид. – К.: Урожай, 2007. – 42 с.

65.Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. – 2004. – №13. – Ст. 180.

66.Програма розвитку туризму в Києво-Святошинському районі на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ksrr.gov.ua/files/Rajonni_programi/1002.pdf.

67.Про ініціювання розробки проєкту Програми розвитку туризму Київської області на 2020-2022 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://koda.gov.ua/normdoc/pro-iniciyuvannya-rozrobki-proiektu-pro-3/>.

68.Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>.

69.Про туризм: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1995. – №31. – Ст.241 (в редакції від 04.08.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nre>.

70.Радченко Е. Є. Теоретичні основи формування та розвитку туристичного потенціалу регіону / Е. Є.Радченко // Електронне наукове фахове

видання “Ефективна економіка” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/214.pdf.

71.Радіонова О. М. Розвиток туристської інфраструктури як фактор підвищення туристської привабливості міста / О. М. Радіонова, А. К. Істратова // Комунальне господарство. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 117. – С. 115-119. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_econ_2014_117_27 (дата звернення 09.04.2020).

72.Рейтинг тревел-агенцій України. – К., 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://delo.ua/rates/travel-agencies-rating/?supdated_new=1416.

73.Свірідова Н. Д. Роль та значення індустриального туризму для соціально-економічного розвитку регіону / Н. Д. Свірідова. – Український часопис – XXI, 2010. – № 9-10. – С. 30-32.

74.Сировець С. Ю. Територіальна організація туристичного процесу Столичного регіону / С. Ю. Сировець // Географія та туризм: Науковий збірник / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відпов. ред.) та ін. – К.: Альтерпрес, 2011. – Вип. 12. – С. 59-65.

75.Сіненко І. В. Вплив мережі автотранспортних коридорів на розвиток туристичної інфраструктури / І. В. Сіненко // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_1_21 (дата звернення 21.04.2020).

76.Старостенко Г.Г. Соціально-географічна та демографічна база рекреаційної діяльності (на прикладі Київської області) / Г.Г. Старостенко // Туристичні ресурси України: Збірник наукових статей. – К.: ФПУ, 1996.

77.Статистичний щорічник України за 2018 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Житомир: ТОВ “Бук Друк”, 2019. – 482 с.

78.Стратегія розвитку Київської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kyivregioneconomy.com/strategiya-kiyivskoyi-oblasti-2020>.

79.Стратегія розвитку м. Києва до 2025 р [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://dp.kga.gov.ua/uk/strategichna-initsiativa-dniprovska-perlina/strategiyarozvitku-m-kieva-do-2025-r>.

80. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.

81. Схема-прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил Київської області на період до 2015 року. Рада по вивченню продуктивних сил України. – К.: РВПС, 2013. – 69 с.

82. Токарева О. В. Рекреаційний потенціал лісопарків м. Києва / О.В.Токарева // Аграрна наука і освіта. – 2004. – Том 5. – № 3-4. – С.130-133.

83. Топ-5 исторических отелей Киева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nashkiev.ua/zhournal/del-nye-sovety/top-5-istoricheskikh-otelay-kieva.html>

84. Трегубов О. С. Формування інфраструктури туризму як умова вдосконалення діяльності підприємств туристичної сфери / О. С. Трегубов // Ефективна економіка. – 2013. – № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_9_34 (дата звернення 22.04.2020).

85. Туризм в Україні [Електронний ресурс] / Держкомстат України, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

86. Туризму в Київській області бути! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://koda.gov.ua/news/turizmu-v-kiiivskiy-oblasti-buti/>

87. Туристична діяльність в Україні у 2018 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. – К.: Державна служба статистики України, 2019. – 80 с.

88. Туристская инфраструктура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://svastour.ru/articles/puteshestviya/vidy-turov/turistskaya-infrastruktura.html>.

89. Туристична Київщина в смартфоні: з'явився сайт з віртуальними турами найцікавішими пам'ятками області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/tourism/news/10804238-turistichna-kijivshchina-v-smartfoni-z-yavivsyaya-sayt-z-virtualnimi-turami-naycikavishimi-pam-yatkami-oblasti.html>

90. Туристичний бренд як фактор формування позитивного іміджу України на світовому ринку : [Електронне видання] : Зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. інтернет конф. (Львів, 20 лютого 2020 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. – Львів : ЛІЕТ, 2020. – 303 с.

91. У Києві визначили лідерів туристичної галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2607085-u-kievi-viznacili-lideriv-turisticnoi-galuzi.html>.

92. Фонд соціального страхування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/962596>.

93. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV. / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – С. 283

94. Цільова програма розвитку туризму: протягом 2019-2021 років Київ можуть відвідати близько 16 млн туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kmr.gov.ua/uk/content/cilova-programa-rozvytku-turyzmu-protya-gom-2019-2021-rokiv-kyyiv-mozhut-vidvidaty-blyzko-16>.

95. Щепанський Е.В. Історія становлення та розвитку туристично-рекреаційної галузі України / Е.В. Щепанський // Університетські наукові записки. – 2010. – №2 (34). – С. 270-276.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура туристичної інфраструктури

Таблиця А.1

Основні групи послуг і об'єктів туристичної інфраструктури, складено за [36]

Групи послуг і об'єктів інфраструктури	Склад туристичної інфраструктури
1. Транспорт и транспортне забезпечення/обслуговування	Мережа автомобільних, залізничних і водних шляхів, їх густота, якість, рівень рухомого складу і інфраструктурне облаштування: наявність автовокзалів, майданчиків-стоянок для автомобілів з необхідним набором послуг, наявність модулів автосервісу (АЗС, автомийка, автопилосос, продаж запасних частин і дрібний ремонт автомобілів), пунктів харчування (їдальня, кафе, бістро, ресторани) і розміщення (мотелі, кемпінги), туалетів, пунктів аварійної викличної і телефонного зв'язку Придорожня туристська інфраструктура: придорожні готельні комплекси для автотуристів, «зелені стоянки» для екскурсійних автобусів, обладнані стоянки для любителів караванінга, розміщення інформаційних показників про розташування туристично-рекреаційних об'єктів, кафе, ресторан, сауна, магазини, служби автосервісу і АЗС
2. Готельне обслуговування і сфера громадського харчування	Місця розміщення туристів, які стосуються туристської інфраструктури: муніципальні і відомчі готелі, приватні пансіони, сільські готелі, будинки та бази відпочинку, гостьові будинки, котеджі та ін. До підприємств громадського харчування відносяться ресторани, кафе, бістро, закусочні, їдальні, трактири, бари, паби та ін.
3. Комунальні системи (благоустрій)	Служби і системи тепло-, водо- та енергозабезпечення населених пунктів, курортних зон і селищ та окремих туристських підприємств. До них відносяться також міські каналізаційні колектори та очисні споруди. Від рівня технічного оснащення цих систем, їх достатності залежить безперебійність в роботі підприємств туристичної індустрії, благоустрій / комфортність умов життєдіяльності туристів.
4. Побутове обслуговування	Різні підприємства торгівлі (універмаги, магазини товарів повсякденного попиту в невеликих населених пунктах, торгові кіоски, системи пересувних автолавок і ринки) і сфери побутового обслуговування (перукарні, пральні, хімчистки, майстерні по ремонту одягу, взуття, меблів, теле-, радіо-, відеоапаратури та ін.).
5. Інформаційне забезпечення і підтримка; Засоби і системи зв'язку	Туристично-інформаційні центри. Система зв'язку включає: поштово-телеграфний зв'язок; телефонний зв'язок (забезпеченість міжміського та міжнародного телефонного зв'язком); аварійно-викличну зв'язок уздовж автомагістралей. Всі ці служби призначені для задоволення потреб населення і туристів в оперативній передачі повідомлень спеціальним службам (ППС, швидкої медичної допомоги, станціями технічного обслуговування) в екстрених випадках і при необхідності для зв'язку з абонентами телефонної мережі: телерадіомовлення, кабельне телебачення; документальну зв'язок - телекс, телефакси, персональні комп'ютери з модемами, інтернет
6. Організація дозвілля туристів/розваг	Індустрія розваг має досить складний галузевої склад. До неї відносяться численні підприємства роздрібною торгівлі, починаючи від «блошиних» ринків і великих торгових центрів до бутиків, сувенірних крамниць і антикварних салонів. Об'єкти і засоби розваги, розважальні центри європейського рівня (казино, боулінг-центри, зали більярду і ін.), Театри, музеї, картинні галереї, спортивні споруди, тематичні парки і парки розваг, мультимедійні зали, кафе-театри, вуличні театри та інші подання на відкритому повітрі
7. Інші важливі послуги	Поліція, охорона будівель / приміщень, камери зберігання, страхування, пункти обміну валюти, банкомати, турфірми.

Таблиця А. 2

Структура організаційно-правових форм, передбачених законодавством України [8, 18, 38].

Найменування ОПФ	Скорочена назва	Визначення
<i>Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.</i>		
Товариством з обмеженою відповідальністю	ТзОВ	Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів
Товариство з додатковою відповідальністю	ТДВ	Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників
Повне товариство	ПТ	Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.
Акціонерні товариства	АТ	Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій. Відповідно до Закону «Про акціонерні товариства» в Україні не передбачено поділ АТ на ВАТ та ПрАТ. Реєструвати і вести свою діяльність акціонерні товариства будуть лише у вигляді публічних або приватних акціонерних товариств[11]
Командитне товариство	КТ	Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за Законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники)
<i>Організаційно-правові форми об'єднань підприємств</i>		

Асоціація		Асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації.
Корпорація		Корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.
Консорціум		Консорціум - тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом
Концерн		Концерном визнається статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності
Державні та комунальні господарські об'єднання		Державні та комунальні господарські об'єднання утворюються переважно у формі корпорації або концерну, незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо)

Таблиця А.3

Узагальнена класифікація санаторно-курортних підприємств за різними ознаками, за [13]

№	Класифікаційна ознака	Підвид
1	Профіль	Однопрофільні (монопрофільні). Багатопрофільні
2	Спеціалізація	Загальнотерапевтичні. Спеціалізовані (санаторії)
3	Основний профіль лікування (медичний профіль)	Органів кровообігу. Нервової системи. Органів дихання (нетуберкульозного характеру). Органів травлення. Органів опорно-рухової системи тощо
4	За типом	Санаторії. Санаторії-профілакторії. Пансіонати з лікуванням. Курортні готелі. Будинки та пансіонати відпочинку. Бази та інші заклади відпочинку. Заклади 1-2 денного перебування інші
5	За функцією	Лікувальні. Оздоровчі
6	Період функціонування	Цілорічні. Сезонні
7	Цільовий сегмент	Для дорослих. Для дорослих з дітьми. Для дітей
8	Місце розташування	Курортного типу (на території курорту). Некурортного типу (поза курорту)
9	Термін перебування	1-2 - денне. Тривале - 3 дні й більше. Тривале й 1-2 - денне
10	Форма власності	Приватне підприємство. Підприємство колективної власності. Комунальне підприємство. Державне підприємство. Змішаної форми власності
11	Мета та характер комерційної діяльності	Комерційні (прибуткові) Некомерційні (не прибуткові)
12	Залежно від способу утворення (заснування) та способу формування статутного капіталу	Унітарні. Корпоративне
13	Організаційно-правова форма	Акціонерне товариство. Товариством з обмеженою відповідальністю. Товариством з додатковою відповідальністю. Повне товариство. Командитне товариство
14	Правовий та економічний статус	З повною правовою та економічною самостійністю.

		Дочірні підприємства. Філіали. Представництва. Відокремлені підрозділи
15	Організаційно-правова форма об'єднань	Асоціації. Корпорації. Консорціуми. Концерни та інші об'єднання
16	Відомче підпорядкування (у складі відомств)	Системи профспілок. Міністерства охорони здоров'я України. «Сільгоспоздоровниці». Міністерства внутрішніх справ України. Міністерства транспорту України. Міністерства оборони України. Фонду соціального страхування України Державного управління справами та ін.

Додатк Б.
Сучасний розвиток інфраструктури

Таблиця Б.1

Готелі та аналогічні заклади розміщення, за [77]

	Кількість закладів					У них номерів				
	2000	2005	2010	2016	2017	2000	2005	2010	2016	2017
Україна	1308	1232	1731	2534	2474	51012	51686	79833	70081	68224
Автономна Республіка Крим	89	78	104	5570	5982	7523
області										
Вінницька	32	25	21	60	66	1166	784	674	1270	1374
Волинська	32	26	31	61	58	1137	996	1258	1362	1321
Дніпропетровська	84	106	121	138	120	2941	4323	5273	4325	4249
Донецька	73	69	77	46	45	3240	3154	2928	1766	1534
Житомирська	37	31	44	70	67	1155	950	1569	1401	1266
Закарпатська	39	38	67	211	208	1395	1462	2512	4916	4663
Запорізька	59	40	30	114	131	1823	1520	1472	3255	3547
Івано-Франківська	34	33	38	227	244	1188	1142	1587	4600	4719
Київська	46	39	56	114	111	1369	1331	2135	2636	2678
Кіровоградська	21	17	18	30	29	520	578	859	904	899
Луганська	43	56	101	23	25	1851	1866	2691	582	639
Львівська	55	100	159	287	277	2526	3927	5359	8805	8973
Миколаївська	44	30	122	74	79	1143	702	7338	1529	1760
Одеська	96	79	81	232	208	3674	3262	4146	6224	5603
Полтавська	65	45	45	76	77	1647	1234	1377	2008	2065
Рівненська	23	22	23	45	43	1018	1200	1175	1041	1005
Сумська	46	44	36	37	35	898	842	1070	739	662
Тернопільська	27	29	38	59	57	1187	1094	1100	1436	1407
Харківська	76	51	42	108	116	2328	1905	1651	3028	3101
Херсонська	47	34	135	92	57	1247	995	9028	1509	942
Хмельницька	30	22	31	71	74	763	728	1094	1897	1913
Черкаська	36	36	65	80	78	1215	1092	1980	1559	1642
Чернівецька	18	12	31	79	75	943	785	1533	1838	1482
Чернігівська	52	51	61	35	31	822	927	1438	1037	889
міста										
Київ	95	109	133	165	163	7637	8246	9807	10414	9891
Севастополь	9	10	21	609	659	1256

Таблиця Б.2

Готелі та аналогічні засоби розміщування за регіонами, за [77]

	Кількість місць				Кількість осіб, що перебували у закладах, тис.				Коефіцієнт використання місткості			
	2000	2007	2010	2017	2000	2007	2010	2017	2000	2007	2010	2017
Україна	102906	106048	186621	133396	3287,4	3938,2	4047,8	5135,2	0,24	0,33	0,18	0,24
Автономна Республіка Крим	11329	12710	15839	...	204,5	256,6	310,5	...	0,28	0,35	0,23	...
області												
Вінницька	2464	1519	1364	2279	67,5	56,9	49,9	106,4	0,17	0,36	0,26	0,23
Волинська	2378	1961	2431	2283	92,6	89,6	71,9	94,7	0,21	0,27	0,18	0,34
Дніпропетровська	6025	11658	13525	7758	194,9	270,3	161,9	214,4	0,21	0,24	0,10	0,23
Донецька	5910	5457	5210	2398	154,9	180,6	166,5	89,4	0,22	0,22	0,17	0,25
Житомирська	2312	1752	4916	2248	59,8	75,0	49,5	72,0	0,11	0,23	0,08	0,19
Закарпатська	2839	3152	5380	10169	84,3	99,2	101,5	237,9	0,19	0,34	0,15	0,21
Запорізька	3554	2696	2563	7373	148,9	122,2	51,7	114,1	0,32	0,30	0,19	0,28
Івано-Франківська	2305	2092	3846	11082	58,2	72,7	80,7	301,6	0,17	0,23	0,13	0,20
Київська	2693	2447	4977	5345	97,5	121,7	153,8	250,7	0,20	0,23	0,19	0,22
Кіровоградська	970	1066	1643	1587	31,6	42,3	43,3	49,1	0,18	0,36	0,19	0,20
Луганська	3297	3807	6028	1202	47,7	75,4	90,4	29,0	0,09	0,20	0,09	0,21
Львівська	4893	8701	11910	18292	164,3	237,3	353,2	871,4	0,19	0,18	0,20	0,26
Миколаївська	2490	1486	19673	3332	40,1	74,7	111,0	92,7	0,09	0,29	0,11	0,20
Одеська	8161	6619	8342	11021	243,1	289,8	207,4	252,1	0,20	0,28	0,14	0,17
Полтавська	3421	2571	2779	4052	125,3	83,7	65,2	195,4	0,24	0,31	0,16	0,26
Рівненська	1833	2519	2686	1755	66,4	90,7	63,1	84,8	0,19	0,35	0,23	0,25
Сумська	2372	2054	2925	1204	59,5	67,2	48,2	46,5	0,16	0,25	0,12	0,20
Тернопільська	2478	3082	3854	2907	51,6	72,6	51,1	117,7	0,13	0,31	0,12	0,15
Харківська	4859	3467	2922	5633	143,2	160,2	171,4	253,0	0,18	0,24	0,29	0,24
Херсонська	2817	2186	25486	2131	64,0	48,2	136,2	47,2	0,19	0,13	0,13	0,26
Хмельницька	1578	1352	2003	3746	46,8	80,9	126,0	170,1	0,18	0,28	0,32	0,22
Черкаська	2491	2139	5887	2936	73,8	119,9	62,7	152,5	0,20	0,25	0,10	0,28
Чернівецька	1793	1398	4884	3285	52,9	50,9	50,8	117,0	0,21	0,20	0,14	0,17
Чернігівська	1887	2095	4017	1580	56,2	91,4	73,5	53,5	0,18	0,38	0,16	0,19
міста												
Київ	14478	14757	18582	17798	810,2	974,1	1144,7	1122,0	0,40	0,68	0,42	0,33
Севастополь	1279	1305	2949	...	47,6	34,1	51,7	...	0,78	0,22	0,31	...

Таблиця Б.3

Колективні засоби розміщування[13]

	Кількість колективних засобів розміщування, од	Кількість місць у колективних засобах розміщування, од	Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування
2011	142	15353	222121
2012	134	14945	232239
2013	170	16572	242648
2014	164	16578	224780
2015	158	16559	202471
2016	176	15744	294844
2017	162	13017	293519
2018	86	9489	374943

Таблиця Б.4

Динаміка закладів культури та мистецтва у Київській області [13]

	Кількість театрів, од	Кількість відвідувань театрів за рік, тис.	Кількість концертних організацій, од	Кількість слухачів на концертах за рік, тис.	Кількість музеїв, од	Кількість відвідувань музеїв за рік, тис.
1995	1	33,8	2	49,8	9	380,4
1996	1	35,0	2	39,8	9	266,0
1997	1	22,8	2	34,4	16	174,7
1998	1	7,6	2	131,2	16	257,2
1999	1	13,2	2	76,4	16	258,8
2000	1	5,3	3	83,1	15	249,4
2001	1	5,0	3	54,5	16	263,4
2002	1	12,0	3	49,0	16	249,1
2003	1	28,0	3	33,7	16	388,6
2004	1	34,3	3	19,9	17	419,5
2005	1	33,1	3	15,7	17	378,4
2006	1	32,8	2	22,2	17	516,7
2007	1	37,3	2	21,1	18	390,1
2008	1	41,6	2	21,3	22	408,0
2009	1	50,3	2	22,4	24	409,2
2010	1	72,9	1	17,9	22	414,3
2011	2	97,6	1	16,2	23	430,4
2012	2	91,2	1	17,3	24	411,9
2013	2	106,0	1	14,1	24	456,5
2014	2	106,5	1	14,8	24	355,4
2015	3	111,5	1	15,7	23	413,1
2016	3	119,3	1	13,7	23	423,4
2017	3	131,3	1	13,1	24	476

Таблиця Б.5

Кількість перевезених пасажирів за видами транспорту у Київській області,
тис. пас. [13]

	Залізничний	Річковий	Автомобільний (автобуси)	Авіаційний	Тролейбусний
1995	67500	—	118200	500	8000
1996	65200	—	106800	700	17700
1997	66900	—	86200	300	17600
1998	66100	—	77200	700	15200
1999	61100	—	69400	700	17600
2000	61100	—	70800	700	18900
2001	60000	—	54700	800	18300
2002	59500	—	61800	500	19100
2003	73700	—	63100	800	13000
2004	75400	—	65000	1200	10400
2005	78000	—	67755	1500	9700
2006	79500	—	73364	1700	7700
2007	78330	—	93866	2000	6000
2008	79880	—	115588	2500	4733
2009	75831	1	131468	1381	5217
2010	77806	1	157719	1718	4158
2011	86924	2	149900	2825	4818
2012	92831	0,3	129728	3068	8086
2013	91082	0,7	113730	56	8134
2014	85764	0,3	116572	6	6502
2015	85445	—	101978	2	9653
2016	87518	—	84344	201	9177
2017	43527	—	86603	300	8595
2018	41611	—	84042	551	6122

Таблиця Б.6

Кількість туристів, обслужованих туроператорами та турагентами, за
видами туризму[13]

и	Кількість туристів, обслужованих туроператорами та турагентами, усього ¹	Із загальної кількості туристів:		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2000	13645	130	963	12552
2001	48541	412	6156	41973
2002	53648	526	13044	40078
2003	47975	1636	19896	26443
2004	28102	1089	7734	19279
2005	19406	181	4306	14919
2006	8664	124	4619	3921
2007	20243	935	14972	4336
2008	27354	625	18395	8334
2009	19691	611	12717	6363
2010	30088	446	19247	10395
2011	12679	85	9724	2870
2012	18341	532	14645	3164
2013	24459	299	18511	5649
2014	13143	18	11465	1660
2015	11560	5	10207	1348
2016	25008	—	22569	2439
2017	36983	11	34811	2161
2018	66385	40	63025	3320

Таблиця Б.7

Санаторно-курортні заклади у Київській області та м. Києві, складено за [92]

Назва закладу	Спеціалізація	Довідка
1. ДП "Клінічний санаторій "Жовтень" ПрАТ "Укрпрофоздоровниця"	<ul style="list-style-type: none"> - захворювання системи кровообігу - захворювання органів травлення - захворювання кістково-м'язової системи - захворювання нервової системи - захворювання органів дихання - захворювання ендокринної системи - захворювання органів зору 	03131, м. Київ, Конча-Заспа 27 км Столичного шосе, http://www.zhovten.org контактні телефони: (044) 259-15-70, 259-20-64, 259-20-37
2. ДП "Санаторій "Конча-Заспа"	<ul style="list-style-type: none"> - захворювання системи кровообігу - захворювання кістково-м'язової системи - захворювання нервової системи 	03084, м. Київ, Конча-Заспа, Столичне шосе, буд. 215 http://www.koncha-zaspa.kiev.ua контактні телефони: (044) 290-20-96
3. ЦМРСЛ "Пуша-Водиця"	<ul style="list-style-type: none"> - захворювання системи кровообігу - захворювання кістково-м'язової системи - захворювання нервової системи 	04075, м. Київ, вул. Квітки Цісик, буд. 60 http://puschavodica.com.ua контактні телефони: (044) 401-97-70
4. ТОВ "Санаторій-профілакторій "Діброва"	<ul style="list-style-type: none"> - захворювання системи кровообігу - захворювання кістково-м'язової системи - захворювання нервової системи 	09111, Київська область, м. Біла Церква, вул. Лісова, буд. 2-б http://dibrovabc.com.ua контактні телефони: (04563) 6-22-12, 6-35-45
5. ДП "Санаторій "Україна" ПрАТ "Укрпрофоздоровниця"	<ul style="list-style-type: none"> - захворювання системи кровообігу - захворювання органів травлення - захворювання органів дихання - лікування наслідків опіків 	08296, Київська область, смт Ворзель, вул. Стражеско, буд. 26 http://ukraine-vorsel.in.ua контактні телефони: (045) 974-64-23
6. Спеціалізований клінічний санаторій «Перемога»	<ul style="list-style-type: none"> - захворювання системи кровообігу - захворювання нервової системи 	03179, м. Київ, вул. Бударіна, буд. 3 http://s-peremoga.com.ua контактні телефони: (044) 221-97-70, 221-63-70